

SLOVAN

Mesečnik za književnost,
umetnost in prosveto

VSEBINA:

Iv. Franke: Slovenska umetnost	73
A. Aškerc: Balada o obleganem Dunaju	76
Jos. Jeranov: Žrtve zlata	78
Ivan Prosekar: Vrani.	83
Andr. Hajek: Razvoj maloruske moderne	85
Bojan: Romanca o plesu	87
Ivan Šorli: Hic Rhodus!	88
Alojzij Gradnik: Noč	94

Listek. 95

Književnost: Talija. — Archiv für slavische Philologie.
— Jan Fr. Magiera: Stowanie. — St. Dušič: „Myrrha“.
— Nada. — Vatroslav Holc. — N. A. Nekrasov. —
† Dr. Stjepan Iljašević. — Grazia Deledda.

Gledališče in glasba: Slovenska drama. — Slovenska
opera. — Petindvajsetletnica slovenskega igralca Danila.
— Jubilej prodane neveste. — „Pod jabloni“. — Mati.
— Sienkiewicz in Tolstoj na odru. — „Na dnu.“ — Tri
češke dramske novitete.

Tehnika. Secesija na Dunaju in arhitektura. — Zakaj se
je porušil Marčkov stolp v Benetkah?

Raznoterosti. Cenzura.

Naše slike. Ferdo Vesel: Slepe miši. — L. Lehmann: Jutro
ob Jadranskem morju. — F. Doubek: Prva pobožnost.
— H. Makart: Leonardo da Vinci, Van Rembrandt,
Triumf Arijadne. — Beneš Knüpfer: Ob zatonu solnca.
— R. Valdec: Magdalena spokornica. — Portreta: Va-
troslav Holz in Anton Danilo. — Dolef (uloga A. Danila).
— Vlaho Bukovac: Nedolžnost.

1902-3

Leto 1.

IZ ŠAHOVSKEGA SVETA.

Dunaj. V prostorih dunajskega šahovskega kluba vlada nenavadno živahno življenje. V zanimivem tombola-turnirju se merijo priznani dunajski mojstri. Turnir amaterjev daje najboljšim mladim močem priliko, da si pridobe mojsterstvo. V turnirju članov se merijo klubovi člani itd.

Gradec. Graška „Schachgesellschaft“ je praznovala koncem m. l. petindvajsetletnico svojega obstanka s slavnostnim večerom in simultanno predstavo dunajskega mojstra Marco-ta, ki je od 17 naenkrat igranih partij dobil 12, 2 zgubil in 3 remisiral.

H. N. Pillsbury v Moskvi. 8. decembra je igral Pillsbury v „Dvorjanskem klubě“ naenkrat proti 40 nasprotnikom. Dobil 27, zgubil 7, remisiral 6 partij. — 9. decembra je v „Ocho-tičem klubě“ remisiral proti konzultaciji Gončarova in Gri-gorjeva. — 10. dec. je igral v zdravniškem društvu 14 partij naenkrat na pamet proti najmočnejšim moskovskim igralcem, katerim je vrh tega bila i konzultacija in analiza dovoljena. Po sedemurni igri je bilo dokončanih 7 partij, polovica pa razsojena po Bobrovu in Falku. Rezultat: 4 dobil, 3 zgubil, 7 remisiral. Pri drugi simultanni produkciji 11. dec. je Pillsbury od 31 partij dobil 19, zgubil 9 pri 3 remis. Drugo konzultačno partijo proti Sevenkovu in Heniki je dobil pri 44. potezi. — 13. dec. je bil banket na čast gostu. — 14. dec., pri drugi produkciji igre na pamet, je presegel Pillsbury svoj hanoverski rekord. Igral je 22 partij z rezultatom 17:1:4. Igra je trajala 10 ur ne računši presledke. Pillsbury ni bil nikdar v za-dregi, igral je lahko in fino do konca, opozarjal na razne napade ter se zabaval z občinstvom. V umetniško-literarnem krožku je 17. decembra igral 33 istočasnih partij z vspehom 28:2:3. Ker je na povabilo znanega moskovskega mecena

Bostandžoglo podaljšal svoje bivanje za dva dni, se je mogel meriti s Čigorinom, ki je potoval skozi Moskvo. Po krasni žrtvi tekača je Čigorin v 35. potezi zmagal.

Partija št. 3.

Igrana 13. novembra 1902 v turnirju „Češkega šahovskega spolka“ v Pragi.

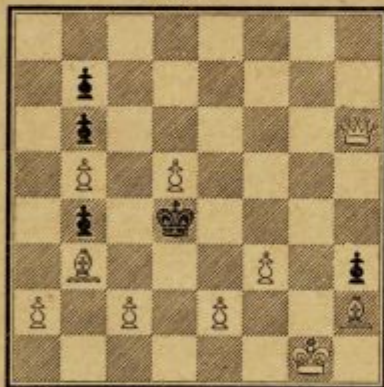
Španska igra.

Beli: O. Dúras. — Črni: A. Toman.

1. e2—e4	e7—e5	18. Lc2—d3	Lc4 : d3
2. Sg1—f3	Sb8—c6	19. De2 : d3	g7—g6
3. Li1—b5	a7—a6	20. Ld2—h6	Se8—g7
4. Lb5—a4	Sg8—f6	21. Dd3—c3	Vf8—e8
5. 0—0	d7—d6	22. Lh6 : g7	Kg8 : g7
6. Sb1—e3	Lc8—d7	23. Va1—c1	Va8—c8
7. d2—d3	Lf8—e7	24. e4—e5	d6 : e5
8. Sc3—e2	0—0	25. d4 : e5	Dd7—e6
9. Se2—g3	b7—b5	26. f2—f4	f7—f6
10. La4—b3	a6—a5	27. a2—a3	f6 : e5
11. c2—c3	a5—a4	28. f4—f5!	De6—b6†
12. Lb3—c2	Sf6—e8	29. Kg1—h1	Le7—d6?
13. Dd1—e2	Ld7—e6	30. f5—f6†	Kg7—f7
14. Lc1—d2	Dd8—d7	31. Sg3—e4	h7—h6
15. d2—d4	e5 : d4	32. Dc4—h3!	Vc8—d8
16. Sf3 : d4	Sc6 : d4	33. Dh3 : h6	Ve8—g8
17. e3 : d4	Le6—c4	34. Se4—g5†	črni se vda.

Naloga št. 7.

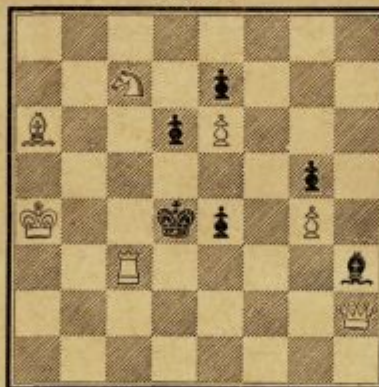
Stanislav Trčala, Brno.
Original.

Mat v 2 potezah. — (10 + 5 = 15.)

Naloga št. 8.

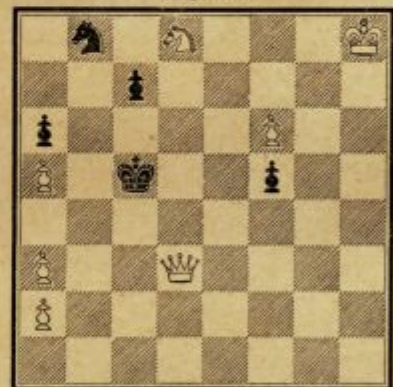
Jos. Volf & František Mazel, Brno.
Original.

Mat v 2 potezah. — (6 + 5 = 11.)

Naloga št. 9.

František Mazel, Brno.
Original.

Mat v 3 potezah. — (7 + 5 = 12.)

Popravek: Naloga št. 5, K. Kondelík ima: Mat v 4 potezah in ne v 2. — (5 + 5 = 10).

„JEŽ“ humoristično-satiričen list z izvirnimi ilustracijami, izhaja vsako prvo in tretjo soboto v mesecu na celi poli četvorke ter stane na leto 6 kron, na pol leta 3 krone; za Nemčijo 7 kron 20 vinarjev, za vse druge države 8 kron 40 vinarjev na leto.

Upravništvo „JEŽA“ v Ljubljani.

FERDO VESEL: SLEPE MIŠI.

H. MAKART:
LEONARDO DA VINCI.

PISMA.

SLOVENSKA UMETNOST.

Ces. svet. prof. Iv. Franke.

I.

Slovenski upodabljači umetniki so si pred štirimi leti ustanovili društvo, ki je tekom svoje dobe priredilo troje razstav: dve v Ljubljani in na povabilo hrvatskega umetniškega društva eno tudi v Zagrebu.

Naši umetniki so imeli torej že opetovano priliko, predstaviti se, izraziti v svojih delih svoje smotre in pokazati svoje cilje.

Slovensko občinstvo in časopisje je vselej odkrito povedalo svoje mnenje o teh razstavah ter se zlasti ob poslednji razstavi oglasilo s kritikami, ki so bile jasne, dasi ne vedno soglasne in složne.

„Slovan“ kot mesečnik, ki se bavi izrečno tudi z umetnostjo, naj poda sedaj nekako bilanco o teh časopisih in drugih javnih kritikah, porabivši to priliko, da pove objektivno tudi svojo sodbo o sedanji slovenski upodabljači umetnosti in o naših umetnikih ter izrazi končno tudi svoje mnenje o ciljih, ki so našim umetnikom v slovenskih razmerah dosegljivi.

Morda poreče kdo: čemu se oglašča post festum? Toda oglašam se, ker me je bivši urednik „Lj. Zvona“ zavezal pisati o tej razstavi. Spodbudil, spodžgal pa me je najbolj članek „Tujci“ v št. 40 „Novic“ (3. okt. 1902), ki je bil v resnici senzacionalen.

„Lj. Zvon“ se je oglasil prvi (št. 10. 1902). Poročevalec je izrazil dobre misli in želje za bodočnost, za III. in nadaljnje razstave. Zahteval in upal je „širjega umetniškega obzorja“ in v doslednem soglasju „kako veliko platno iz naše slovenske zgodovine . . . zanimivo snov, združeno z umetniško koncepcijo“ ter navajal v vzgled slavne slikarje iz Rusije in Češke.

Rusija! Moje mnenje je: Kar pustimo Rusijo iz vsake primere, ne sklicujmo se na tega velikana tudi na umetniškem polju, ki se zaveda svoje moči in raste bujno iz svoje svetovno obširne življenske podlage.

Pa Češka in Slovenija? Slovenija živi v resnici le literarno. Pojem „Slovenci“ uživa poleg ljudskega štetja res tudi že nekako parlamentarno pripoznanje in upoštevanje; saj imamo slovenski glasbeni zavod, slovenske dramske in operne predstave in, izimši malenkosti, je s tem imovitost Slovenije že našteteta. Praga! Kako ponosno, veliko mesto, koliko moči in raznovrstnih sil, ekonomskih in inteligenčnih se skuplja tam, koliko talentov in kolike prilike za razvitek! Kako majhna, ponižna je Ljubljana v primeri s Prago! Tam akademija upodabljačih umetnosti, državna obrtna šola, ki ni edina med Čehi, poleg vsega zgodovinska tradicija in obilo slavnih umetniško-zgodovinskih spominkov, v Ljubljani edino

obrtno-strokovna šola! Češka, Praga so temeljito drugačna tla, drug milieu, kakor Ljubljana in Slovenija. Umetnost pa je rasla in se razvijala do sedaj vedno popolnoma vzporedno in soglasno milieu-u, skupnim krajevnim okolnostim.

„Veliko platno, zanimivo zgodovinsko snov.“ Ali si že kdaj gledal početek in izvršetak takih umotvorov? Pomislimo malo stvarno, materialno snov, potrebno za veliko zgodovinsko sliko: velik atelier, zgodovinski kostumi, orožje, modeli in materialni zgodovinski predmeti ali vsaj dobre podobe takih, tedaj ogromno gradivo, ki je potrebno, da predočuje slikar prizor verjetno v sedanjem smislu, ki zahteva tudi v takih stvareh realitike in se ne zadovoljuje s površnim, meglenim simbolizovanjem in s približno resničnostjo. Kje je n. pr. tako gradivo za „Staro pravdo“ in slovensko reformacijo? L. 1883., ob prihodu cesarjevem, je bila zgodovinska razstava Kranjske v poslopju ljubljanske realke. Za to razstavo sem nabiral predmete po gorenjskih cerkvah in gradovih, imel sem pa tudi priliko ogledati si dolenske in notranjske. — Kdor se je spominja, me bo docela razumel, če rečem, da tudi iz te zbirke ni bilo nabrati gradiva za zgodovinsko sliko, ki bi segala nazaj v 17. stoletje. Če bi se tudi našla moč z dobro voljo za tako umetniško podjetje in bi imela na razpolago tudi nervus rerum za modele in druge stvarne potrebščine, poleg onih za eksistenco vsaj za dobo študij in izvrševanja umotvora, bi našla vendarle nepremagljivih zaprek v nedostatku zgodovinskega gradiva.

„Želimo narodnih snovi.“ Spomnimo se malo, kaj so predstavljale slike, študije, slikice in skice naše poslednje razstave! Krajine, koče, „izrezke“ prirode iz slovenske zemlje. Kar je bilo figuralnega, to je predstavljalo domača, slovenska bitja, izimši prav malo predmetov, ki se smejo nazivati mednarodne, za Slovenijo nevtralne, kakor je Bernekerjeva plastična skupina „Beda“, Žmitkova podoba „Za kulisami“, Sternenov „Starec“ in nekaj malo drugih. Vse ostale študije in skice so vzrasle na slovenskih tleh, ob Sotli, na bohinjškem Koprivniku, v okolici Ljubljane in tudi pri Devinu ter ob „naši morski obali“.

„Želimo, da bi se v bodoče umetniške razstave prirejale redovito vsako leto.“ Ne vsako leto, ampak takrat, kadar se bo nabralo, izgotovilo dovolj dostojnih umetnij, če bi jih bilo tudi samo tretjino dosedanjih razstav. Študije, sličice, skice in vmes kak portret velja za enkrat; take reči vnovič večkrat podajati občinstvu, bi imelo še manj uspeha ko zdaj. Da bi pa naši umetniki v teku slehernega leta mogli nastopati z večjimi deli

in v taki množini, da bi nosili, povzdignili razstavo, ni mogoče. Položaj naših umetnikov je označil „Simplicissimus“ v „Slovenskem Narodu“ kratko in drastično z besedami, da se živé „od bogloneja in v ugodnem slučaju od priznanja“. Izmed onih, ki so sedaj izložili, je samó en slikar v trdnem, četudi le skromnem gmotnem položaju, ker je profesor in — pomemben slučaj resnične ravnopravnosti! — ena slikarica, ker je dosegla umetniško dovršenost in že več let marljivo deluje v — tujini. Drugi pa visé takorekoč v zraku in srečnega se čuti oni, ki si s praktičnim delom prihrani toliko, da more iti zopet v veliko mesto za nekaj mesecev, kakor mora furlanski zidar zaslužiti poleti, da more živeti pozimi. Večina naših umetnikov je še v razvitku. Četudi stoje strokovno že visoko, imeli bi splezati še par stopinj po lestvi k vrhuncu umetniške izobrazbe in znanosti. To dejstvo uvidevajo in čutijo dobro sami, in njihova „želja“ je najti priložnost, da se popolnijo. Ako poznamo prošlost naših razstavljalcev, vemo, da je med njimi en sam, ki se je mogel posvečati študijam zdržema, brez pretrgavanja. Vsi drugi pa so si morali z raznimi deli šele sproti služiti potrebna sredstva za nadaljevanje študij. Ob takem pretrgavanju pa gineva čas in minevajo leta, porablja, konsumira se življenjska moč.

Vsi naši umetniki stremé po dovršenju in po popolnosti in dosežejo jo, ako jim bo usoda toliko mila, da jim dovoli nadaljevati izobrazbo, temu nekaj mesecev, onemu eno, drugemu dve leti brez tistih težav in ovir, znanih vsem onim, ki so hodili težko pot do višje izobrazbe brez zadostne kapitalne podlage. Upam, da se posreči to stremenje vsaj nekaterim in da nastopijo na prihodnji razstavi, morda v dveh, treh letih, z večjimi deli, z dovršenimi umotvori širjega obzorja, lastne, individualne iznajdbe. Ne pričakujem pa velikih del po metričnem naziranju ali velikega platna.

Velika slika, velik kip nalaga tvoritelju, ako nima naročila, troškov in žrtev v primeri velikosti, teže in označene cene. Kam pa naj gredo našinci s takim blagom? Razstavijo ga v Ljubljani; v Zagrebu, tudi v Pragi jih bo poleg umetniške vrednosti podpirala še narodna simpatija, v nadaljnjem svetu, v sedanjih središčih umetniškega prometa pa bo morda priznavala kritika umetniško vrednost nepristranski, ako pa ni sujet (predmet) obče razumljiv, mednaroden, ne bo žel umetnik več, ko priznanje vestne kritike. Po daljšem potovanju križem kulturnih središč mu pride umotvor zopet nazaj v lastno oskrbovanje. Sedanja razvoj privatnega življenja ne potrebuje in

nima prostora za umotvore večjega merila. Kdo si pa danes zida obširne palače? Za take proizvode ostajajo edino javna poslopja, umetniške galerije, gledališča, palače javnih uradov in cerkve.

Ozrimo se po Slovenskem na to stran. Kaj je storila naša javnost za upodablajočo umetnost v zadnjih letih? Mesto Ljubljana je kupilo Strnevo delo: cesarjevo podobo za dvorano v Mestnem domu, tu je tudi velika slika biskupa Strossmayerja, delo Ivane Kobilčeve, darilo slikanega, in v mestni posvetovalnici je Germova slika v spomin cesarjevega poseta Ljubljane ob času potresa, darilo Gorupa. To je vse. V novem deželnem dvorcu ni prostora niti za slikarsko, niti za kiparsko umetnost. Za zunanjo okrasbo in reprezentacijo stavbe z njenim vrhovanjem, z ogromnim pokrivalom in z njegovo garnituro številnih tabernakljev pa se je žrtvovalo toliko, da ne preostaja za umetniško opravo notranjih sten prav nič drugega, kakor dekoracijska slikarija modernega stavbinskega podjetništva brez domačih umetnikov.

S tem je pojasnjen položaj, v katerem so nastali objekti I. in II. umetniške razstave, in da razstavljalcem ni bilo mogoče ali jim ni kazalo (Kobilca) nastopiti z večjimi deli.

Učinek vsake razstave tvorijo trije momenti t. j. izloženo gradivo, vpliv umetnin na obiskovalce in javne kritike. Umetniki stopijo v neposredni duševni kontakt z občinstvom, ki jih ali razume ali ne, odobrava dela ali jih odklanja. Občinstvo umetnine ali vživa z zadoščenjem in se jih raduje, ali pa ima neprijetne čute ter zategadelj umetnine graja, zametuje ter se ga polasti „mučno razočaranje“.

II. razstava je zbudila na eni strani priznanje in odločno odklonitev na drugi strani tako pri občinstvu kakor pri kritikih. Neki tednik je vrgel vso razstavo med smeti, neki dnevnik se ni upal prav v umetniško jedro in je naglašal svoje strogo versko stališče, ugajala mu je pa razstava poprečno prav malo. Tu se je zastopalo odločno negativno stališče. „Laibacher Zeitung“ in „Slovenski Narod“, posebno poslednji, pa sta se lotila podrobne ocene izloženih stvari na podlagi natančnega pregledovanja in primerjanja, in ta kritika, ne preostra, pa tudi ne prizanesljiva, je našla obilo vrlin in zmožnosti, poleg talenta tudi umetniških dovršenosti, izvežbanosti in znanja. Izrazila se je pa tudi o pomanjkljivosti in nedovršenosti posameznih del „Laibacher Zeitung“ bolj rezervirano, recimo diplomatično, kakor se spodobi uradnemu listu, „Sl. Narod“ z jasnimi izrazi. Tu se je zastopalo torej pozitivno stališče s pridržki.

Kdo ima prav? Če se spominjam umetniškega domačega položaja pred dobrimi 30 leti, kaka razlika med položajem danes! Takrat so bili Slovenci, osobito Ljubljančanje, tako željni in potrebni domačih umetnij in svojih umetnikov, da so celo proizvode začetnikov in tudi diletantov sprejemali radostno. Tedaj se je upošteval predvsem narodnostni moment in ne umetniška vrednost. Razstava, kakoršna je bila naša II. slovenska, bi bila takrat vzbudila vrhunec zadovoljstva, navdušenosti in ponosa na svojce. Zdaj se je podalo občinstvu neprimerno več na vse strani — pa vendar je bilo toliko nezadovoljstva!

Iz tega dejstva sklepam najprej: Umetniško merilo se je izdatno povišalo, zahteve postale so večje, „Slovenec domačin“ nima več nekdanje cene. To pa je neovrgljivo velik napredek glede obsega in zadoščenje vsem, ki delujejo za slovenstvo ter se resno zanimajo zanje. Tedaj vsaj ena pridobitev, četudi relativna. Drugega vspeha razstava ni imela.

Problem te v skupnem vendarle neutajljive negativne bilance celega podjetja naj skušajo pojasniti sledeča razmotrivanja. Za študije, „izrezke“ prirode, za skice, vobče za dela, izvršena v naglosti koncepcije — za vso secesijo, kakor pravijo, občinstvo ne mara, ker mu je stvar nenavadna in nova, tedaj tuja. Študije in skice spadajo že v umetniško gurmandizo; s tako se naslanjajo le poedinci, katere zanima v prvi vrsti postanek embrija in razvitek duševnega dela za umotvor, in ki so prodrli do poznanja umetniških težkoč in tajnosti. Onih, ki želé vživati prirodo, radovati se nad lepimi razgledi, pohajati lepe, zanimive kraje, takih šteje naše občinstvo obilo, — spominjam le na beg meščanov v letovišča, na moderno turistiko — iščejo pa velike, obširne razglede, mogočne gorske pokrajine, rekel bi heroizem prirode. Takih stvari pa razstava ni nudila. Taki veliki motivi alpski in enaki, katere naleti meščansko izobraženstvo le izjemoma, so danes v umetnji že tako izrabljeni, da se tudi v velikih razstavah vidijo izjemoma. Takih motivov polastila se je ilustracija, fotografija in panorama fotografom v najširši meri. Zapustivši take motive iščejo zdaj krajeslikarji manjše in male, ti pa stremijo predočiti v celotnem učinku prirode na svoje oko, svoje živčevje, na svojo dušo, na razpoloženje onega, ki se vtopi z očesom v „izrezek“ prirode; ta učinek se na enem in istem predmetu izpreminja soglasno z menjavo svetlobe in zračnih prememb in ki vdarja na čuvstvo zdaj razvedrivo, veselo, zdaj mračno, otožno.

(Dalje prihodnjič.)

BALADA
O OBLEGANEM DUNAJU.

(1683)

„Gorjé nam, devetkrat gorjé!
Že se bliža strah sodnega dne!
Obkoljen okrog in okrog je naš Dunaj
od nevarnih razbojnikov Turkov od zunaj!

„Ne slišite? Ves čas ta grom,
grom topov, tá peklenski polom!
Že padajo mestni visoki zidovi
in prešteti življenja so našega dnovi!

„Požar in dim . . . Strel, tresk in pok . . .
In po ulicah jok in pa stok . . .
Odbila zdaj ura poslednja je naša!
Joj, in v mesto pridere sam Mustafa paša!

„Oči ima svetle ko blisk,
gleda vam kakor sam bazilisk!
Široke in pisane nosi vam hlače,
velikanske visé mu pod nosom mustače!

„Kdo reši, kdo reši zdaj nas?
In v usodni, opasni ta čas
ustrašil se cesar naš Turkov je zunaj
pa pobegnil je, zvesti zapustil svoj Dunaj!“

„„Pobegnil je Leopold naš?
Kaj? Molčite! To grda je laž!
Na skrivnem le šel nabirat vojakov,
da odreši nas ž njimi sovražnih divjakov!““

„Ne slišite? Grom tam na grom,
da se trese sam Štefanov dom! . . .
A kaj tam po ulicah ljudstvo tak vriska?
Glej, armada nebrojna že v mesto pritiska!“

„„Braniteljev naših je roj!
Slava! Srečno končan je naš boj!
Na čelu junakom rešitelj tam jaha,
in ves Dunaj pozdravlja ga, z robci mu
maha!““

„„„Sobieski, ti hrabri Poljak!
Bog te živi, spasitelj, junak!
Ti rešil propasti si Beč starodavni!
Jan Sobieski, zdravstvuj nam, o kralj
zmagoslavni!

„„„Ko lev si se ti bojeval,
Kare Mustafe nisi se bal,
čeprav ima strašne pod nosom mustače,
a na nogah široke in pisane hlače!“““

A. Aškerc.

BENEŠ KNÜPFER: OB ZATONU SOLNCA.

ŽRTVE ZLATA.

Spisal Jos. Jeranov.

(Dalje.)

III.

Il est trois portes à cet antre :
L' espoir, l' infamie et la mort ;
C' est par la première qu' on entre,
Et par les deux autres qu' on sort.
Mme. Deshoulières.

Messieurs . . . faites vos jeux! . . .“ je zazvenelo na uho dr. Orlu, korakajočemu skozi atrij kazina v Monte-Carlo. Med te monotonske besede, prihajajoče iz velikega salona, pa se je vmešaval cvenk suhega zlata in srebra.

Orlu je bila legla drugega dne po ponesrečenem izletu na Ezo klavrnost na dušo. Povsod so ga spremljale temne oči prekrasne tujke.

Svoji soprogi je bil dejal, da gre samo v Villefranche — ni je hotel po nepotrebnem vznemirjati — toda krenil jo je naravnost v Monte-Carlo, kamor ga je že dalje časa vleklo.

Ko je stopil precej zarana popoldne v igralno dvorano, je bilo ondi pičlo število igralcev. Največji naval bilo je namreč pričakovati šele proti večeru, ko dospó tujci z vlaki iz Nice in Mentona.

Dr. Orlu pa je bilo prav to pogodu.

Igra „trente-et-quarante“ ga ni posebno zanimala: sedelo je ob njej le nekaj zavaljenih bankirjev, skrbno pišočih na podolgaste listke; a razun tega se je tudi stavilo previsoko — od 20 do 12.000 frankov — in igra se je vršila na kvarte, do katerih je že od nekdanj čutil posebno mržnjo . . .

Pridružil se je igralcem ob dolgih zelenih mizah, kjer se je igrala „roulette“.

Opazoval je način igranja: kako stavijo na liha in soda števila, na črna in rdeča, — kako si izbirajo skupine izmed šestintrideseterih števil, kako stavijo tudi posamezne „en plein“ . . .

S tresočimi rokami so nasipali igralci kupčke žoltakov in postavljali stebričke srebrnjakov na kvadrate, začrtane na zelenem suknu . . .

Croupier je vsake tri, štiri minute mehansko zavrtel z levico ploščato žvrkljo sredi mize, z desnico pa zatrkjal drobno kroglico na obratno stran — in pri tem je opozarjal igralce vedno z istimi suhimi, neprestano se ponavljajočimi besedami:

„Gospodje, igrajte! . . igra je pripravljena! . . nič več se ne stavi! . .“

In kroglica je zdrknila v svoj predalček z določeno številko, igralcem pa marsikak zlat iz mošnjička . . .

Igralci so hlastno in razburljivo polagali večje in manjše vsote po številkah, začrtanih na zelenem suknu na mizi; šestero croupierjev pa je sedelo okrog mize mirno in dostojno v svojih atlaso se lesketajočih črnih suknjah, ne brigaje se zato, če so se skladnice tisočakov višale ali zniževale, če so se dolge kolone rumenjakov in tolarjev večale ali krajšale . . . Ah, saj monsieur Blanc jim daje mastne plače, mastno zalaga tudi kneza monakovskega, in če potegne komu sreča, da jim posuši banko enega dneva, je to le kapljica iz neizčrpnih zakladov . . .

Kakor olimpski bogovi, tako mirno so opravljali croupierji svoj posel: ta enakomerno vzklikajoč in vrteč „marjanko“, oni pomagajoč razstavljati denar po mizi, drugi zopet izplačujoč denar ali pa grabeč ga k sebi z lično grebljico, prav kakor z grabljami suho seno . . . Nad vsem tem pa ste čuvali dve resni lici strogih nadzornikov, sedečih na vzvišenih stolih ob strani mize.

Jasni žvenket zlata in opazovanje igre je Orlu že precej razburilo živce . . .

Segel je bil že v žep po novc za 5 frankov — kar je najmanjša stava — toda premislil se je: hotel je poprej še vsaj površno ogledati vse zanimivosti in potem šele poskusiti svojo srečo.

Preletel je nagloma prekrasni „salle de concerts“, ki ga je sezidal slavni Garnier; izvedel je, da je ta dvorana obenem tudi gledališče in prizorišče briljantnih plesov ter da ni stala nič manj kot okroglo dva milijona . . . Pogledal je še v „salle de conversation“ in v „salle de lecture“, kjer je našel kôpe časnikov vseh jezikov, vseh delov sveta, nato pa je hitel ven, mimo „bureau du commissariat“, kjer je bil poprej dobil dnevno vstopnico, ter skozi velikanski portal pod senčnato marquiso na plano . . .

V kiosku, visoko na terasi nad morjem, je svirala elitna godba . . .

Tudi njemu je srce zaigralo v opojnem veselju, ko je poslušal te zvoke, gledajoč po širnem morskem površju, živo se gibajočem ter z zlatom in smaragdi pretkanem . . . In šetal se je po vrtu, ki so zbrana po njem drevesa, grmičje in cvetice

menda iz vseh koncev sveta, dihajoče iz svojih nedrij tako nenavaden omamljiv vonj.

Iz prijetnih sanj ga je šele zbudila tropa ljudi, prihajajočih gor od železniške postaje po strmini sopihaje in pa po vzpenjači se dvigaje na teraso do kazina.

Dospel je bil vlak iz Nice in pripeljal sabo obilico tujcev.

Orel se je hkratu zdrznil: zagledal je bil med pestro množico znan obraz, ki ga je bil videl prejšnji dan v „Hôtel de France“. Pogledal je natančneje: brez dvombe, to je bila včerajšnja starejša dama, baronica Villabianca. Poleg nje je korakal njen cicisbeo Pierre, lokavo pogledujoč po tujcih na levi in na desni . . .

Orlu se je za hip stemnilo lice: čarovitih oči hčerke Violette ni bilo uzreti nikjer . . .

Toda vkljub temu je stopal mehanski za svojo znanko iz hotela.

Gospa je krenila s svojim spremljevalcem naravnost v kazino.

„Aha, tule sem si gresta iskat „des ecus““, je šinilo Orlu v glavo . . .

Prisedel je k isti igralni mizi kakor ona, in sicer tako, da je sedel nasproti njej. Naložila je stolpič srebrnjakov in nekaj žoltakov predse na mizo, pa se vtopila povsem v igro . . .

Tudi Orel je položil predse skromno vsotico, ki jo je bil namenil za igro in pričel je poskušati svojo srečo.

Spočetka je stavil le prav pičle zneske in uporabljal je način, ki je obetal najpogostejših dobitkov četudi neznatnih. Stavil je na „rouge“ — in dobil . . . poskusil na „noir“ — pa mu je zopet izpodletelo . . . poskusil je srečo s „pair“ in „impair“, in obneslo se mu je imenitno.

Kupček pred njim je rasel in rasel . . .

Igra ga je zabavala bolj in bolj. Dobival je z neko gotovostjo . . . šalil se je takorekoč s svojo srečo! . . . Kadar je zavrtel židovski croupier vrtačko, je stavil „impair“ — in zadel je zanesljivo . . . Kadar je zatrkjal krogeljico croupier z modernim visokim ovratnikom, ki mu je stal kakor manšeta pod brado, takrat je položil stavo na „passe“ — pogodil jo je vselej . . . Ako pa je prevzel igro pritlikavi croupier zariplordečega nosu, s čopasto bradavico na levem licu, je vedel za gotovo, da bo krogeljica zdrknila v „rouge“ ali pa „manque“.

Drugi igralci so stavili po posebnih „metodah“, a izgubljali so zapored. On pa je svojo „metodo“ kar tako iz rokava iztresel, in obnesla se mu je izvrstno . . .

Srebrne kolone pred njim na mizi so postajale gostejše in gostejše . . . Navrhovatil se mu je naposled že toliko srebra, da mu ga je moral croupier zamenjati z zlatniki . . .

Oddehniti se mu je hotelo za nekoliko trenutkov, in vstal je izza mize.

Stopil je iz dvorane v atrij ter se zleknil izviška v mehko „chaiselongue“.

Ubrani mehki akordi so mu zdaj pa zdaj pribneli izza voglov semkaj od terase na uho . . . Na srce mu je leglo nekaj toplega, oživljajočega, in kri mu je po žilah plula burneje in hitreje, kakor da bi jo drevil pred sabo móren zefir . . .

„Sezidam si v svojem rojstnem kraju prekrasno vilo“, mu je začelo bloditi po glavi, „in opremim jo z najdražjo moderno opravo. Pa zbirko znamenitih umetnin si nakupim in jo pre-pustim na razpolago za narodno prosveto . . . Organiziram si veliko politično stranko, in volili me bodo v parlament. Vpredem se s koneksijami v najvišje kroge, — in postanem . . . ah, čemu bi si vbijal toliko svojo glavo! . . . vozil se bom po svetu . . . kjer je več krasote in radosti, tja jo bom hodil srkat . . . Pa pravijo, da denar ubija človeka . . . kaj še! . . . Živel bom brezskrbno, ne bo se mi treba pehati za ljubi kruhek . . . in svoje moči posvetim samó višjim ciljem . . . vse moje delovanje bo težilo po svetlih idealih! . . . In Otga? . . . eh! zakopljem jo v lepotičje in komfort, da ne bo videla čez domače ognjišče . . . pa deklet si izberem, kar jih najlepših premore svet . . . ah! . . .“

Orel se je v svojih sanjah spomnil Violette in njenih čarobnih oči . . .

Nervozno je stresel z glavo, ko se je zasačil v takih sanjavih mislih, kakor bi bil še domišljav dijak.

Začel je premotrivati igralce, ki so prihajali iz dvorane, da popušijo smotko, ali da si ohladé razbeljeno glavo . . .

Bili so to živi kontrasti. Iz kazine je pri-tavala sušičava aristokratska postava bledega lica, z roso na čelu in povešenimi rokami. Za njim je pripihal rdeč trgovski obraz s sevajočimi očmi in s smehljajem okrog usten . . . Tu je hitel zabuhel debeluh kakor v omotici, z izbuljenimi očmi, po svojo palico in površnik v vestiaire . . . tam je zopet izginil slok gigerl s ščipalnikom za nekaj hipov ven v „Café de Paris“, da si ohladi svojo razburjenost . . .

Orel je gledal vse to, in grenkosladko čuvstvo se mu je porodilo v duši . . .

„Glej, kako si ti srečen v primeri s temile nesrečneži! . . . Kolikerim bi se pozelelo, da so na

tvojem mestu! ... In vendar! ... Nimaš li morda tudi tistih zlatnikov v žepu, ki so bili prej last onegale nesrečneža? ... Kdo ve! ... Ah, prav rad bi jim pomagal ... pa sedaj imam še premalo dobička! ..."

Zagledal se je v živopisano levo steno; naslikano je bilo na njej, kako obirajo olive, kakor je navada na rtiču Martinovem.

„Kako se pehajo za svojim kruhom ogoreli možje ... kako se trudijo otroci, da si prislužijo kak „sous“ ... kako se pečejo na solncu žene, da pripravijo nekaj dote ali vsaj „bale“ svojim hčeram — — —! A tukajle, s koliko lahkočo priigraš v nekaterih trenutkih več, nego zaslužijo leto in dan vsi prebivalci, kar se jih trudi in peha na rtiču Martinovem! ...“

Orlu se je hotelo zopet igrati.

Sédel je za igralno mizo prav blizu znanke iz Nice, ker je bil prav tam še prazen sedež. Med baronico Villabianco in med njim je sedel samo en igralec: s povešeno glavo je tópo strmел na „tapis vert“ in dihal je poredkoma ... Zdelo se je, da ga dolgi šilasti nos vleče nekam nizdoli ... a oči so se mu potapljale v temnih, sivoobrobljenih duplinah ... Glupo je gledal na nekatere srebrnjake, ki so še ležali pred njim — očitno zadnji ostanek njegovega premoženja — in brezizrazno je oprezal, kdaj bi stavil na zeleno mizo zadnji ostanek svojega upanja ...

Tudi izpred madame Villabiance so že izginili vsi žoltaki in ostal je še samo skromen stolpič ecujev.

Orlu se je bila porodila misel: „Zdajle utegne obrniti tudi ona zanimanje nate ... stavi visoko! ...“

Na križišče številnih kvadratov sedem, osem, enajst in dvanajst je navrhovatil precejšnji kupček zlatnikov in povrh še položil „plaque“.*

Croupier s čopasto bradavico na licu je zaklical igralcem svoj hladni:

„Messieurs ... faites ... vos jeux ...“

Orel je venomer gledal v bradavico s čopom na croupierjevem licu: strmел je nepremično na isto točko, kakor da bi se morala vsa njegova osoda odločiti na famozni bradavici ... Toda čim dalje je gledal, bolj se mu je zdelo, da to ni ne bradavica, ne navaden mozol, marveč da je spretna roka brivčeva priredila uméten čopič sredi lica ter ga napravila interesantnega ...

„Le jeu ... est ... fait!“

Vrtavka se je zavrtela na desno ... krogeljica je zabrnela na levo ...

Igralci so hiteli staviti ... hlastneje so razmetavali denar po mizi ... croupierji pa so jim pomagali s svojimi grebljicami in porivali denar na zahtevana števila ...

Vsak je hitel s stavo, kakor da bi prav v zadnjem hipu najlažje zgrabil srečo za repek ...

Krogeljica je začela potrkavati ob predalčke poedinih števil ...

Igralci so pridržavali sapo ... oči so nehale utripati za nekaj trenutkov ... vsi pogledi so spremljali krogeljico, ki se je trkljala počasneje in počasneje ...

„Rien ne va plus! ...“ je kriknil croupier naglo in rezko, kakor da bi se pravkar zbudil iz neprijetnih sanj ...

Še dvakrat, trikrat se je obrnila krogeljica — in zatrkljala se je glasno v mimo krožeči predalček ...

„Sept ... rouge ... impaire ... manque! ...“ je naznanjal croupier.

Težka môra se je zvalila Orlu s prs.

„Sept! ...“

Njegova stava je zadela!

Croupierji so hiteli grabiti s svojim „rateau“ stavljenе kupčke po mizi k sebi ...

Samo Orlov kupček je še ostal na mizi, in pa nekaj novcev na „rouge“, „impaire“ in „manque“, ki so tudi zadeli.

Croupier je prevrnil napósled s svojo grebljico stolpič zlatnikov na številu sedem, jih preštel oddaleč, naložil na to na grebljico večjo plast tisočakov — prav kakor bi obešal rjuhe — ter pomolil Orlu.

Dobil je devetkratno stavo!

Papirnati denar je hlastno spravil v prsni notranji žep, da bi odpiral listnico, ni imel časa, pa tudi razburjen je bil preveč — kar je bilo pa zlata, pustil ga je bil vsega na mizi in ga stavil sedaj samo na eno število.

Zopet se je zatrkljala krogeljica in njegovo število je zadelo vnovič! ...

Potegnil je šestintridesetkratni znesek!

Igralci okrog mize so postali pozorni ... pogledovali so ga z velikimi, otožnimi očmi ...

Izmed croupierjev pa se ni niti eden namrgodil: kakor da bi moralo tako biti, da je zadel prav on ... kakor da bi vedeli oni to že poprej ...

Tudi dama iz hotela se je bistro ozrla vanj.

„Quelle chance! ...“ je hušknila komaj slišno in dostavila:

„Monsieur, dovolite, da stavim tudi jaz na vaša števila?“

* „Plaque“ je zlat denar za 100 frankov.

„Sreča bo tem večja, madame!...“ se je galantno poklonil Orel.

Stavil je pri prihodnji igri samo malo vsoto v srebru, da bi se baronica ne čutila ponižane. Ona pa je stavila ves svoj kupček...

Croupier je zaklical število...

Stava je bila izgubljena!

Igralec s povešenim šilastim nosom poleg Orla je zaškrtal z zobmi... V zadnjem hipu je tudi on položil svoje poslednje srebrnjake na polje, kamor sta stavila Orel in dama.

Njegovo poslednje upanje je šlo po vodi...

Pobledel je bil kakor rjuha, a v očeh se mu je ukresal divji plamen... Nato je skočil pokoncu in urno odkorakal iz dvorane...

„Temu bankirju zlomi igra vrat, če mu ga ni že danes!“ je dejala baronica, otožno pogledovaje za odhajajočim.

„Torej poznate, madame, tega nesrečneža?“

„O da, to je bankir Chardon iz Pariza... Igra v kazino že nekaj dni, a izgubil je velikanske vsote!“

„Sedaj sem pravzaprav jaz kriv, da je izgubil... Tudi vaše nesreče sem kriv, madame!... Treba je, da to popravim. Dovolite, madame, da stavim enkrat tudi za vas!?“

„O nikar! Danes imam posebno smolo; zavela bi še vas v nesrečo!...“

„Treba je srečo prisiliti, da nam sledi!“ je odvrnil Orel in položil na isto število dve enako veliki vsoti.

Kroglja je zabrnela — in izgubil je vnovič.

„Kaj nisem dejala? — Danes imam izvanredno smolo!... Včasih je, kakor bi šla sreča v kugalnik!...“

Baronica je presedla s svojega sedeža na stol, kjer je bil sedel bankir Chardon.

„Ah, meni je največja zabava, če morem opazovati od blizu, kako meša sreča svoje kvarte! Saj dovolite, da pri vas nekoliko pokomarim? —“

„Užival bom dvojno srečo, madame!“ je veselo pokimal Orel.

Spomnil se je bil divnih oči, ki jih je zrl sinoči in po žilah mu je zaplala razkošna toplota...

„Sedaj se ti nudi najlepša prilika, da začneš svoje znanje!“ mu je šumelo po glavi.

In razplela se je med presledki igre govorica o tem in o onem. Povedal ji je mimo drugega tudi, da stanuje v Nici v „Hôtel de France“.

„Torej prav tam, kakor jaz!“ je veselo iznenadena vzkliknila ona, „ah, saj sem si mislila, da sem vas že bila videla nekje! To je prekrasno!...“

Orel je še nekaj časa nadaljeval svojo igro: dobival je zopet stavo za stavo — kar po vrsti.

Naposled je imel že vse žepe prenapolnjene papirja in zlata...

Vstal je torej in se poklonil baronici.

Prijazno se smehljaje mu je segla v roko ter mu hitela zabičevati:

„Torej na svidenje v Nici!... Pa zanesljivo!...“

„Zanesljivo, madame!... Meni bo velika sreča!... Au revoir, madame!...“

In Orel je odhitel v bližnji „Café de Paris“, da si s čašo sorbeta ohladi razbeljeno glavo.

V.

Wenn du ... gar nichts hast,
Acht, so lasse dich begraben —
Denn ein Recht zum Leben,
Lump,

Haben nur, die etwas haben.

H. Heine.

Spočetka je bil Orel namenjen, da bi ostal še ves večer v Monte-Carlu, hotel je slišati nekatere imenitne pevce pri gledališki predstavi. Gledališče ga je zanimalo še tembolj, ker so izborne umetniške moči priklepali nase s kontrakti, ki so se ohranili še od davne, stare dobe in ki so bili v tem hipermodernem kraju že skrajno smešni... Tako se je bila nedavno tega sklenila pogodba s slavnim laškim pevcem Tamagnom, kateremu so za večer morali plačati nič manj nego 6000 frankov, a vrh tega je smel zahtevati še tri sveče, do katerih je imel vsled kontrakta neoprekljivo pravico...

Toda Orla se je bila polotila tolika utrujenost, njegovega živčevja energija se je po razburljivih trenutkih tako porazgubila, da ni bil sposoben za nikakšen umetniški užitek, pa najsi bi prižgali še toliko kontraktih sveč!

Dospevši pod večer domov, se je čudil, da ni kazala njegova soproga za nenavadno srečo, ki ga je doletela, niti približno tistega zanimanja, kakor ga je bil pričakoval.

Ob pogledu na kupe žoltakov in zvezke bankovcev ji je pač za trenotek vzkipelo iznenadenje, in oči so se ji zalesketale v posebnem, strastnem blesku, toda le za trenotek: takoj ji je legla temna otožnost na uvelo lice.

„Varuj se igre, Gojko! Mogla bi te pogubiti... Igra je slepa strast. Ne zadostuje li nama najino premoženje?...“

Tako je dejala Olga svojemu soprogu s tresočim glasom, kateremu je bilo poznati, da prihaja daleč od nekod, kjer se je vzbudila razburjenost.

In res, globoko v njeni duši, v skritem kotičku se je zdramilo njeno samoljubje, malenkostno in nališpano, kakor njena zunanost...

In to malenkostno samoljubje je hitelo členkat, prav potihoma členkat in lepetat: „Nagrmadil si je denarja... sedaj mu bo moje premoženje prav mala briga... in še manjša briga mu bom jaz... Postala mu bom nepotrebna, nadležna... Saj se je poročil le z mojim denarjem, ne p z menoj... Ah, saj to sem čutila že dosedaj, ko so ga oklepali še moji tisočaki... Moj Bog, izmuznil se mi bo... preziral, zaničeval me bo...“

Orel pa se je čudil, da se mu žena ne veseli tolike sreče, ki odpira tudi njej krasno perspektivo za bodoče dni.

Videl je oblaček, ki ji je priplaval na čelo, toda odkod je prijadral in kje se porodil, to mu je ostalo prikrito... neznano...

Noč je bila dolga; nemirno se je premetaval po postelji....

Stavil si je za prihodnost gradove, snoval si načrte... Kadar mu je dremotec legel na oči, je bil mahoma zopet v kazini: bleđi, potni obrazi so vršeli mimo... kroglica se je hrupno zatrk-ljavala... rezki „Messieurs, faites vos jeux!“ mu je brnel po ušesih — in izmučen se je obrnil v postelji na drugo plat.

Že se je svitalo, ko ga je premagal spanec.

Ko se je zgodaj dopoldne prebudil, je bilo prvo, da je šel gledat kupe svojih žoltakov in prebirat zvezke tisočakov. Kakor da bi se hotel prepričati, ali ni le sanjal... ali je res, kar je doživel včerajšnjega dne...

Izprehajajoč se po mestu, je stopal trdno, samosvestno, in zdelo se mu je, da ga pogledujejo z občudovanjem, s posebnim respektom...

Iz mesta ni hotel ta dan nikamor, pričakoval je z razigranim srcem sestanka s svojo včerajšnjo soigralko. Ko je bil stopil pod večer v „salon de conversation“, je našel tam že Evelino baronico Villabianco in njeno hčer Violetto. Sedeli sta nekam redkobesedni in vtopljeni v svoje misli...

Ko je zagledala baronica Orla, ji je šinilo veselje preko usten in vzkrinknila je hlastno:

„Torej vendar niste v svoji sreči pozabili svoje znanke, ki bi vam bila kmalu povzročila nesrečo v igri!...“

„Ni mogoče, madame... vi ste vendar kumovali ob rojstvu moje sreče!...“

Nato so se predstavili drug drugemu in menjali nekaj vsakdanjih fraz.

„Ste li že slišali, kaj se je zgodilo v Monte-Carlu?“ je hlastno vprašala mati.

„V Monte-Carlu? — Ne vem ničesar!...“

„Saj se še spominjate bankirja Charodna, ki je sedel včeraj poleg vas pri igralni mizi?... Skočil je v morje!...“

„Mogoče?!... Živo mi je še pred očmi... Sila razburjen je bil vstal izza „table de jeu“, pa z zobmi je škrtal... Torej tak konec!... Mon Dieu!...“

„Meni je vedno nekaj reklo, da se bo vratomna njegova drznost končala s katastrofo... Sicer pa, evo vam vira, iz katerega sem pravkar povzela to novico!“ je dejala baronica in mu ponudila novo, še po tisku dišečo številko časnika „Le Petit Niçois“.

Orel je čital s tresočim glasom napol glasno: „Zopet je zahteval žrtev zlati moloh, ki ima svoj žrtvenik v Monte-Carlu. Znani pariški bankir Chardon je zaigral v nekaterih dneh vse svoje premoženje... Včeraj v mraku so ga ribiči pod skalo monakovskega gradu potegnili mrtvega iz hladnih valov... Videli so ga, ko se je strmo-glavil s ‚Promenade Saint-Martin‘ v globočino...“

„Strašno!... Ako bi ne bil stavil na mojo nesrečno številko, bi si morebiti še opomogel s svojim poslednjim kupčkom!“ je vzdihnil Orel in se zamislil.

„Kaj morete vi ali jaz za to!... Bila je pač njegova usoda!... Tako je bilo pisano v zvezdah!“

„In njegove zvezde so bile žolte ‚plaque‘... auri sacra fames!...“ je razburjena vzkrinknila Violetta ter pomenljivo pogledala svoji materi v oči.

Ta pa se je delala, kakor da ni občutila ostro poentiranih besed, ter je dejala:

„Ne bilo bi prav, če bi nesrečniku kaj očitali!... Igra tako prijetno razburja naše živčevje! — Kaj ne, gospod doktor? Človek pozabi na vso brigo in skrb, ki ga spremljata od zibel pa do groba...“

„Prav res, madame!... Človeku včasih kaj dobro de, ako razburka svojo dušo... Saj bi tudi morje smrdelo, če bi ga vihar včasih ne razburil...“

„A viharji ne smejo biti prepogosti... vsakdanji...“ je pripomnila Violetta.

Zdelo se je, kakor da cika s temi besedami na svojo mater, ki je najbrž zahajala prepogostokrat v kazino.

V Violettinih globokih očeh se je zaiskrilo — utrinek je švignil skozi črno noč.

„Samo kadar prikoraka velika sreča in potrka na vrata, ali kadar nanagloma odide: tedaj

se vzklonijo cincajoče glave okoliinokoli ter zaženo krik in vik!“ je dejal Orel.

„Prav kadar vzhaja ali pa zahaja solnce sreče, najlažje zapazimo njega dolgorepo senco“, je pritrdila Violette ter se ozrla na Orla, lahko se nasmehnivši, kakor bi hotela reči: „Glej, tudi ti si tako vzhajajoče solnce!“

Orel je izvedel, da je soprog Eveline, baron de Villabianca, colonel v francoski armadi, a ona da je iz bogate meščanske hiše v Marzilju, kjer ima njen brat več hiš in tovaren.

„A vsako leto poletiva s hčerjo kam na jug...“ je dejala baronica.

„Kakor ptice selivke! Lani sva bili v Neapolju, predlanskim sva preživeli zimo v Opatiji in Trstu.“

„V Trstu? — Tako!...“ je segel v besedo Orel. „Tedaj sta pa bili že prav blizu moje domovine!... Saj poznate menda potemtakem tudi Ljubljano... Celje?... Tam na Slovenskem sem doma...“

„Spominjam se imen; toda ostali sva le ob morju,“ je odvrnila mati in pogledala svojo hčer nekako očitajoče, kakor da bi ji ne bilo po volji, ker je imenovala imena njih letovišč.

„Življenje v pomorskih zabaviščih je prekrasno posebno pozimi. Prav zato sva si tudi izbrala s soprogo divno francosko Rivièro za cilj ženitvanskega potovanja...“

„Ah?! Na ženitvanskem potovanju ste?! Tega bi pač ne bila slutila! Pa da hodite vedno le sami?... Ali ni vaše soproge v Nici?...“ je nekako neprijetno presenečena izpraševala baronica.

„Pač, madame; soproga je z menoj v hotelu... Pa ker je bolehná, se zdravi z morsko kopeljo in ostaja izvečine doma...“

„Ej, jaz sem se pa že veselila na vašo družbo sedajle v pustu... Carneval se je že napovedal... Kako bi bilo prijetno! Morda se pa vendarle udeležite pustnih zabav?...“

„Kolikor mi bo mogoče, gotovo! Izkušal bom pregovoriti tudi soprogo, da pojde večkrat z doma.“

„Na vsak način se morate udeležiti teh veselí! Carneval!... Niti v Rimu ga ne praznujejo tako velikansko kakor tu v Nici.“

„Ali ste že čitali v „Le Petit Niçois“? Za danes je napovedan prihod Carnevala, pripelje se na ladji semkaj po širnem morju... Medve pohitiva takoj po dinéju na „Promenade des Anglais“. Priprave za triumfalni sprejem Carnevala so sijajne; cela flotilja prijadra kot njegovo spremstvo... vse bo v zastavah in v lučicah!...“

„Slišal sem že praviti o teh čarobnih pustnih zabavah.“

„Vsekakor pa se udeležite, ko bo „Le Grand Corso de Gala“! Kaj ne? — Najamemo si skupaj handsoma, in vi, seveda, privedite svojo soprogo. Medve vzameva na voz še najinega spremljevalca: Pierre je kaj šaljiv... in poleg tega, več ko nas bo, večje bo veselje!... D' accord? Ne li, gospod doktor?“

„Izvrstno, madame!... Nadejam se najkrasnejšega dne!“ je pritrdil Orel in se vsesal s svojimi očmi v vilinski stas očarujoče Violette. Ko mu je stisnila ob slovesu roko in uprla vanj svoje temne, globoke oči — v katerih je spavala neka velika zagonetka: tedaj mu je zadrhtelo nekako mrzlo in obenem vroče po žilah noter do srca, a v možganih mu je vzrojilo: „Za Boga, to le uganko v tvojih očeh, prelestna Sfinga, hočem rešiti, pa naj mi prete nevarnosti kakor Edipu!“

(Dalje prihodnjič.)

VRANI.

Ivan Prosekar.

Srce moje gladni
so posedli vrani,
v duše dno mi reže
krik njih neubrani.

Črna so brezupnost
njihove peruti,
kljun ko kesanje
ostri jim in kruti.

Puško bi nabasal
in ustrelil médnje:
saj ne plaši groza
ure me poslednje.

Pa drhti srcé mi,
pa se brani roka:
ne bojé ti vrani
svinca se, ni poka.

Hej, in trdovratno
vsi bi obsedeli,
v tihi, večni noči
še glasneje peli. —

Nič ne bodem streljal...
Naj se le gostijo,
mirno izpojó naj
svojo melodijo.

Jaz jih bom zastrupil
tiho in lokavo
s čudotvornim strupom,
s krvjo svojo — zdravo...
83

F. DOUBEK: PRVA POBOŽNOST.

H. MAKART:
REMBRANT.

RAZVOJ MALORUSKE MODERNE.

Spisal Andrej Hajek.

Treba je bilo nekaj stoletij, da je živa govornica maloruskega naroda, ki prebiva do danes v južni Rusiji, v vzhodni Galiciji in severni Ogrski, strla lupino mrtve staroslovenščine.

Tako globoko je bila proniknjena z njo vsa duševna atmosfera onih časov.

Prvi, ki je ostavil ostarelo literarno tradicijo, pseudoklasicizem, je bil Ivan Kotlarevskij (1769—1838). V živem pismenem jeziku opisuje Kotlarevskij že v svojem prvencu, „Eneidi“, prigodke in osebe klasične starine in podaja hkratu veliko slik iz življenja maloruskega naroda, ki ga je dobro poznal in gorko ljubil. S svojo „Naltalko Poltavko“ in z „Moskalom čarodejem“ je ustvaril malorusko dramo, v kateri nastopajoči kmetje niso več postranski, komični ali celo smešni element, kakor je bilo običajno dotlej, nego so v njegovih igrah Malorusi glavne osebe, okrog katerih se suče vse dramatično dejanje. Kotlarevskij je izgojil celo šolo pisateljev, ki so hodili v tisti humoristično-satirični smeri, ki jo jim je pokazala njegova „Eneida“. Toda mnogo izmed njih je napačno razumelo vodilno misel in svojstvo poezije Kotlarevskega. Samo Peter Hulak (1790—1866) je podal v svoji bajki „Gospod in pes“ socialno satiro, ki bôde še z ostrejšim sarkazmom kakor „Eneida“ Kotlarevskega.

Humoristično-satirično predstavljanje življenja maloruskega naroda, ki je imelo svoj začetek pri Kotlarevskem, pa ne traja dalje, kakor 30 let. Teh trideset let minolega stoletja, s katerimi se je začela nova doba razvoja maloruskega slovstva, je čas živega literarnega fermenta, iz katerega je naposled prišla do zmage romantična smer.

Najbogatejšo snov romantični poeziji je podajala zgodovinska prošlost maloruskega naroda in njegova bogata narodna poezija. Zato se vzbujajo prav tedaj tudi zanimanje za etnografske in zgodovinske študije. V Malorusijo je prihajal romantizem neposredno iz zapadne Evrope, ali posredno iz poljskega ali ruskega slovstva in to tembolj, ker so v obeh slovstvih izhajala dela, ki jim je dajala sužete Malorusija, njeno sočasno življenje in zgodovina. Maloruska prošlost je rodila nekaj znamenitih del, pisanih v ruskem in poljskem jeziku; toda izvzemši Gogola, ki je rodom Malorus, je zvenela pri drugih pisateljih maloruska lira čestokrat z lažnjivim zvokom. Samo Ambrozij Metlinski (1814—1870) je znal iz zgodovinske tradicije in iz narodne poezije izvabiti novo, zvenečo pesem. Metlinski je bil pravi vzor romantika, pevec gomil in pogina slave kozakov, poet, ki je pel v duhu narodnih pevcev. Bil je neposredni prednik najboljšega maloruskega pesnika, popularnega Tarasa Ševčenka (1814—1861).

Taras Ševčenko pa je bil rojen tlačan. Ta maloruski umetnik ne obsega s svojim duhom le prošlosti in sedanosti svojega naroda, marveč zre tudi v prihodnost. V njegovih pesmih teče cela skala občutkov, počenši od lastnih bolečin do trpljenja vsega svojega naroda. Zdaj odpira najčistejše zvoke svojega bolestrnega srca, zdaj posluša govornico grobov in šumenje stepe, ki mu šepeče o nekdanji slavi kozakov; zdaj poje o usodi svojega naroda, žvrgoli z ukrainskimi devami o ljubavi in bolestrni izdaji. Včasih govori o nezavidni usodi hlapca, včasih pa joče tiho z ubogim dekletom, žrtvo brezvestne prevare ali toži z materami nad tisočermi mrtveci, ki so padli v boju za sebične namene „belega carja“. Ševčenko je zanetil v svojih pesmih tako jasno luč svobode, bratske ljubezni, demokratizma, sočutja z vsemi zatiranimi, da bo sledilo tej luči še mnogo pokolenj maloruskega naroda. Njegova poezija vzdržuje v sedanjem rodu vero, da duh naroda ne more umreti, nego da jarem in grozodejstva samo dramijo speče moči, ki tle kakor živa iskra pod mrtvim pepelom.

Najiminitnejši vrstniki Ševčenka so Kostomariv in Kuliš. Oba delujeta ne le na polju slovstva, ampak tudi na polju narodne prosvete. Univerzalnejši je Kuliš, ki deluje z velikim uspehom kot historik, kritik in etnograf. Težek udarec za malorusko slovstvo je bilo razkritje tajne politične stranke „Ciril-Metodijevcev“, ki so jo ustanovili Kostomariv, Ševčenko in Kuliš.

Mladi rodoljubi so morali v prognanstvo. Celih 10 let, t. j. do povratka obsojencev, traja premor v vsem maloruskem slovstvu. Šele v petdesetih letih so se vrnil izgnanci v svobodo, in začelo se je nanovo delovanje. Misel osvobojenja kmetov se je splošno razširila in odmevala lepo zlasti v krasnih povestih M. Vovčka,* ki so ga nekateri stavili celo nad Turgenjeva. V začetku 60 let se je razvilo še bolj malorusko slovstvo. Kuliš je ustanovil list „Osnova“ in zbral okoli sebe najvažnejše beletriste in učenjake. V tem času nastopijo basnik Hlibiv (1827—1896), lirik Rudakivskij in beletrista Mordovec in Storozhenko. Pri slednjih dveh opazamo prevladanje etnografskega značaja, ki umetniško kompozicijo nekoliko omejuje.

L. 1863. pa se je zrušilo tlačanstvo. In zopet so se pojavile napake socialnega reda, nove rane v narodovem organizmu. Te okolnosti so zanesle tudi v slovstvo nove socialne probleme, katere je vrlo dobro obdelal Svidnickij v svojem romanu „Luboradski“.

* Marija Evgenija Markovič. Glej: „Slavenska knjižnica“, knjiga VII. 1899. Izdanje „Matice Hrvatske“.

Toda Maloruse je zadel nov udarec ruske vlade: maloruski jezik se je odpravil za vedno iz ljudskih šol. A niti ta udarec še ni bil najhujši. Leta 1876. je izšel namreč „ukaz“ brez primere, edini v zgodovini slovanske civilizacije, „ukaz“, ki sploh prepoveduje tiskati dela, pisana v maloruskem jeziku. Znamenitnejši pisatelji, kakor Nečuj, Koniskij, Kuliš, Mirnij in cela vrsta mlajših je bila prisiljena, poslej tiskati svoja dela v galicijskih ali inozemskih tiskarnah. Nekateri izmed njih, ki niso mogli prenašati tega udarca, pa so zapustili svojo domovino za vedno. K tem spada Drahomaniv (1841—1895), eden izmed največjih duševnih velikanov Malorusije. S svojimi zgodovinskimi, folklorističnimi in publicističnimi deli, ki so bili prevedeni v malone vse evropske jezike, je seznanjal Evropo z Malorusijo.

Vkljub temu pa ni ubil ta težki udarec duha naroda, nasprotno, vzbudil je take talente, kakoršni so Nečuj-Levickij, Koniskij in Mirnij, ki so dvignili s svojimi deli živ protest proti brutalni sili ruske vlade. Največjo umetniško vrednost imajo dela Panasa Mirnega. Vsebina njegovih del je revolucionarna: odpor zdravega, svobodoljubnega človeškega duha proti okuženi atmosferi reakcionarnega carstva. Barva njegovih spisov je jasna v dekoracijah, motna pa v slikah pojavov življenja. Njegovo pripovedovanje blišči z brezprimernim čarom čistega jezika in beletristične plastike. Mirnij je dosedaj v prekomejni Malorusiji prvi beletrist. Veliko bogastvo v izberi sujetov vidimo tudi pri Čajčenkju in Levenku, žal, da diše njuni spisi, ki slikajo življenje maloruske inteligence, po publicistični propagandi in izgubljujejo zato vkljub prelepemu jeziku vtisk in življenje.

V prekomejni Malorusiji je ostalo samo še gledališče edino zavetje maloruske besede. Gledališče je vplivalo silno na razvoj maloruske drame, ki se v njej odlikujeta zlasti Kropivnickij in Tobilevič.

Zadnja desetletja so prinesla velik razvoj beletristike in drame. Lirična poezija pa ni našla po smrti Ševčenka nobenega posebno odličnega zastopnika. Samo lirika Samijlenka in Lese Ukrainke ima še moč in popularnost.

Poglejmo si zdaj še literarne razmere v maloruskem delu Galicije. Pod vplivom narodnega preporoda drugih Slovanov je hrepenela vrsta mladih entuziastov, ki jim je bil glava Marcian Šaškevič, po tem, da bi tudi svoj narod osvobodila iz materialne in duševne bede. Zaneteni ogenj ni ugasnil popolnoma, a treba mu je bilo

svežega vzduha, ki sta ga dala predvsem Ševčenko in Drahomaniv.

Pod vplivom poslednjega se je seznanila mlada maloruska generacija z literarnimi smermi zahodne Evrope, in z njihovimi umetniškimi in socialnimi problemi, ki se skladajo z maloruskim življenjem. In kmalu se prestvari naslanjanje na moderne tuje struje v originalno in samostavno slovstveno delovanje.

Najznamenitejši zastopnik moderne smeri beletristov in najodličnejši maloruski pisatelj moderne dobe je Ivan Franko (1856). Njegovo delovanje je tako vsestransko, da ni niti enega polja, ki bi ne imelo sledove njegovega peresa.

Čudovit je pri njem pojav, da hladni znanstveni skepticizem in publicistično nagnjenje ni zamorilo v njem beletrista in pesnika. Franko ne pripada gotovi smeri ene šole. Njegova literarna metoda in izbiranje snovi je zavisno le od hipnega razpoloženja. Tudi Nemcem so priljubljene njegove socialne črtice satiričnega značaja.

Poleg Franka, deloma pod njegovim vplivom, se je razvila precejšnja vrsta modernejših pisateljev. To so pesnikinja Šnajder, pisatelji Makovej, Čajkovskij, Jaroslav Okunevskij, in najmlajši beletristi: Stefanik, Aleks. Martovič, Lepkij in Lukjanovič predstavljajo najmodernejšo literarno slovstvo galicijskih Malorusov.

Središče teh mladih pisateljev je mesečnik „Literaturno-naukovij vistnyk“.

Neodvisno od Franka se je pojavila v Bukovini odlična beletristinja Olga Kobylanska. Psihološka analiza najtanjših nians v čuvstvih ženskega srca je razvita pri njej do mikroskopske natančnosti. Sujeti njenih romanov so zajeti iz življenja inteligentne ženske, njenega boja s plesnivimi nazori njene okolice; pisateljica zahteva za ženstvo več svobode, življenja in več luči.

Poleg teh treba omenjati še izbornega prelagatelja B. Ščurata, ki je poleg lastnih originalnih stvari dvignil poetično tehniko do višine popolnosti. Končno daje okrepljenje in blesteči razvoj literarno naučnega društva „Ševčenka“ najboljše upanje za bodočnost.

Tako se predstavljajo glavni momenti razvoja maloruskega slovstva in delovanja njegovih imenitnejših zastopnikov.

Malorusko moderno slovstvo je narodno, socialno in demokratično. Maloruski narod nima tako razvitih stanov, višjih in srednjih, kakor drugi narodi. Aristokratski in kapitalistovski stan in velik del inteligence je prešel v tabor polski ali ruski. Zato maloruski pisatelji opazujejo samo življenje priprostega naroda. Takega zagovornika narodnih mas kakoršen je bil Ševčenko, nima danes nobeno evropsko slovstvo. Večji del pesniških in prozaičnih del je soroden narodni poeziji; zato pa ima malorusko slovstvo odprta vrata k širokim narodnim masam in k prihodnosti.

ROMANCA O PLESU.

Med prašnimi sem našel akti,
ki spisal jih je pater star,
kako zastupil z greha strupom
zemljane je pekla vladar.

Že sto let bil pekel je prazen,
že sto let nihče več proklet.
Preverno je pobožno ljudstvo,
prezvest bil Bogu skromni svet.

Pa satan se napil je vinca
in vzel je gosli, vzel je lok
ter stopil na zeleno zemljo
kot goslar strgan in ubog.

In kamor je priromal satan,
povsodi zlo je le sejal,
ogrinjal svet v baržun in svilo,
zlata mu in srebra je stlal.

Preplula svet je nepoštenost,
prevara, laž, zavist in greh . . .
In satanu iz duše črne
v oko je vražji šinil smeh.

A vendar mu je še premalo
na zemlji bilo lepi zla.
Še več, še več je trebal greha,
da se pokrije dno pekla.

Pa gosli je prijel peklenske,
peklenski vzel v desnico lok
in himno zaigral peklensko,
da vse drhtelo je okrog.

In žene mlade, polne vonja,
s sladkó blestečimi očmi,
mladenke nežne v popjem cvetu,
vse je prišlo, da se vrti.

Pa drag baržun in svila teška,
zlato in biseri, srebro,
in demanti plamena polni
krasili stasno so telo.

In dika stvarstva — mladež moška,
življenja polna, polna nad,
vrtela se je hrepeneče
srkaje v dušo ženske slad.

V objemu so se elementi
v celoto tesno spajali
pa s strupom grešne so ljubezni
srce in duh napajali.

In satan sviral je in sviral,
smejal se zadovoljno vmes,
a v jutru zginil, ko bil vstvaril
človeku je pohotni ples.

Tako je stalo v prašnih aktih,
tako star pater govori . . .
Oj, pater ta, poštena duša,
Gotovo nikdar plesal ni.

Bojan.

HIC RHODUS!

Spisal Ivan Šorli.

(Dalje.)

6.

Proti večeru je zahajal Ivan vsaki dan k Plavcu, dasi ga je družba mikala manj in manj. Preveč ga je bil prevzel kontrast med tem, kar je gledal črez dan, in temi veselimi, zadovoljnimi ljudmi. Kaj je vedel nekdanj, kako živi ljudstvo! Kot sin sicer obubožane, a vendarle gosposke hiše, ni prišel nikdar v ožjo dotiko z narodom. Govoril je sicer rad z vsakim in se pošalil ž njim, a šalo je dal in še boljše šalo je dobil. Čudil se je čisto njihovi odrezavosti, toda nikdar ni zbudilo njihovo trpljenje in njihova beda njegove pozornosti. Kdo bi se pa tudi tako izborno šalil, ako se mu godi hudo! In one tožbe o visokih davkih so pač kmečke fraze, ker človek ne more živeti brez fraz.

Zdaj šele, ko je odpiral počasi in trezno stran za stranjo tega bednega življenja, ko so ljudje prihajali sami, da bi naslikali z okornimi, a zato le tembolj pretresljivimi besedami svoje skrbi in svoje težave, zdaj mu je bilo naenkrat jasno, da ni res, kar je čital po šolskih in drugih knjigah, da je kmet najsrečnejši stan, pač pa, da se bori med vsemi najtežje za svoj borni obstanek.

In to novo spoznanje preplavilo mu je dušo črez in črez. Zdelo se mu je, kakor da sliši med brezskrbnim smehom gospode neprestano ječanje nesrečnega naroda naokrog. „Fantast“ se je nazval pogostoma jezno samega sebe, a otresti se te misli vendar ni mogel . . . In zato je sedel, kadar je prišel k Plavcu, navadno sam pri mizici pod

košatim kostanjem poleg kegljišča ter mirno gledal hrupno igro. Včasih pa je prisledla k njemu tudi Alma.

Zanimala ga je vsak dan bolj. Take ženske doslej še ni poznal. V koliko oči je do danes že gledal! In v vseh je sanjalo nekaj tajinstvenega, v vseh je drhtelo nekaj opojnega, za vso iskrenostjo se je skrivalo nekaj pritajenega, — to so bile prve oči, jasne, poštene, dobre, oči odkritosrčnega prijatelja.

In povedal ji je to.

Zasmejala se je veselo.

„Vem, vem, to mi je povedal že naš slikar. V prvem hipu me je presenetilo, a zdaj vem, da je res tako. Jaz sem odkrit, pošten fant!“ — in udarila je veselo se smeje po mizi — „a to mi bo morda škodovalo še tako, da obsedim. Kajti možki ljubijo oni misterij, ki se zavije vanj skoro vsaka ženska, kakor se zavije v pajčolan, da je videti njen obraz še bolj mičen!“ Obmolnila je za hip in povescila glavo. Potem pa naenkrat jezno, burno: „Možki je nekaj grozno bedastega pod božjim solncem! Neumnost imenuje dražestnost, nevednost naivnost, ah, angeljsko naivnost“, — se je spačila, — „v čisto navadnem glumaštvu vidi demonično silo. Naravno potem, da taka puhla gos našemi svojo duševno nagoto instinktivno, — kajti instinkte imamo, pravite celo vi, — pa da zvabi te tepce v svoje mreže!“

Ivan se je glasno zasmejal. Zabaval se je izborno ob vedno bolj živahnih gestah in krepkih

izrazih. In kako dobro so pristojali temu naravnemu, odkritosrčnemu dekletu! Bila je res lepa s svojimi jeznimi očmi in zardelimi, zdravimi lici. Dekle čuti svojo vrednost in jezi jo, da grede celo pametni možki mimo nje h kaki taki „neumni goski“, samo iz hrepenenja po „misterijih“, si je mislil Ivan.

„Vi se smejete, a res je tako!“ se je nasmehnila tudi ona, dobročuteč, da je Ivanu ravnokar ugajala. „Kaj neki!“ je nadaljevala. „Tudi ženska, ako je zdrava in naravna, pride lahko do iste jasnosti in zrelosti, kakor zrel in misleč možki. Pa ni treba biti radi tega še nikaka kratkostrizena emancipiranka! Jaz sem odkritosrčen fant, kakor sem že rekla, a bi znala tudi ljubiti in — — —.“

Pri zadnjih besedah ji je glas rahlo streptal. Povesila je glavo in temno zardela.

Ivan jo je gledal molče. Mehko mu je bilo pri srcu.

Vstala je naglo in pretrgala nit njegovih misli.

„Vi me ne boste sodili krivo, kaj ne da ne? Z vsakim bi ne govorila tako. Ne maram, da bi kdo rekel, kakor da se delam bogve kako!“

„Ne, ne, nasprotno!“ ji je zagotovil Ivan gorko in ji stisnil roko. „Bodite uverjeni, da vas popolnoma razumem!“

Stopal je počasi proti domu in premišljeval njene besede. In spominjal se je, kakor že dolgo ne tako jasno, svojih dosedanjih ljubic, ki so se mu zdele takrat tako dražestne. In kaj je bilo pač na njih? Kaj ga je neki vezalo na te puhle stvarice, na eno dve, na drugo tri, na tretjo eno leto? Same take male, ljubke navadice, male ničeve lastnosti! Ida mu je znala pokazati tako neizrečeno srčkano svoj mali jeziček, kadar je šel mimo njenega okna, tako da ni nihče drugi zapazil. Zarica je spletla svoje fine prstke v tako komičnega zajčka, da se ji je moral vsakrat iz srca smejati. In Eline oči so se mu zdele tako tajinstvene, tako globoke. „Oči kake inteligentne ovce!“ mu je rekel nekoč brutalni prijatelj Viktor, in res so se mu zdele te globoke oči pozneje oči inteligentne ovce. . . . In Idin jeziček je bil tako neumnostrupen, ko ji je branil oni večer pred šestimi leti v neprimerno družbo. In Zarični prstki so metali tako spretno poljubčke bedastemu kavalirju vis-à-vis, ko se je takrat ozrl mimogrede na njeno okno. In s kakimi vezmi so ga vezale nase one ženske na Dunaju, za katere je izdal s sladkokislím obrazom toliko denarja! „Tepec!“ je zamrmral in se udaril po čelu.

Sklenil je bil že lani, da se poroči, ako se mu ponudi primerna prilika. Sit je bil že takega brezsmotrnega samstva. Tako nekoliko denarja in ženska za silo simpatična. Veliko ni več pričakoval. Prevelika ljubezen itak ne velja nič, si je mislil.

A glej, zdaj kar naenkrat tako dekle! — Tudi če bi ne imela zlata, saj je sama na sebi zlata vredna! A poleg tega dobi od strica še tako doto! „In nič misterijev!“ se je nasmehnil.

Nehote se je ustavil. Dà, nič misterijev. . . In vendar je to tudi nekaj! Tiste čudne sive oči, ki sanja v njih mesečina. . .

In kakor slučajno se je razlila čez tihi večer mehka luč velike lunine oble, ki je vstajala ravno izza gora. Drava se je zableščala daleč dol do mračnih, resnih borov na vzhodu. Pritajeno so šumeli valovi, in listje nad njim je drhtelo skoro brezšumno.

Naslonil se je na belo brezino deblo in gledal v to blestečo tišino.

Take oči, da bi imela kakor Ida! . . . Nikdar jih ne bo mogel več pozabiti njenih velikih zagonetnih oči. Vse drugo mu je izginilo iz spomina, ni se mogel več domisliti njenega obraza, samo še oči, velike, plašne, zaupajoče, kakor so ga gledale prve dni one lepe ljubezni, so strmele še tako pogosto vanj, včasih pri belem dnevu, včasih iz teme, vedno iz takih svetlih noči. . .

Vzravnaval se je naglo in stopal dalje. Otresti se je hotel takih spominov, a otresel se jih ni. „Kaj pomaga vsa pamet, ko nosimo to neumno srce in take oči v njem s seboj!“ si je mislil.

Ne, v Alminih očeh ni nobenih misterijev! Iz teh oči gleda brez vsake bajne megle dobrotá, poštenost, zdrav, jasen razum. Ali jo že ljubi? — Da, kolikor je mogoče ljubiti dobrega prijatelja, sorodno dušo. Tako jo ljubi zdaj in tako jo bo ljubil vedno. Taka bo njegova ljubezen prvi dan, taka zadnji dan. Bo li to njej zadoščalo? Gotovo! Saj je pametno dekle, ki sovraži misterije, ki hrepeni po solncu, a ne po ognju.

Prikimal je odločno z glavo. Iz mesečine pa so priplule zopet predenj velike sive oči.

7.

Po vsej deželi je vzbudila novica, da je Ivan Jekše odložil poslansko čast, največje presenečenje. Ugibali so na vse strani.

„Mož — poštenjak je, ki se mu gabi počenjanje njegovih tovarišev,“ je pisal nasproten list, in zopet druge vzroke je navajalo glasilo njegove stranke, češ, da izvira ta korak edino iz

privatnih razmer, iz bolehnosti in iz bogvekaj še vsega.

Ivan se ni zmenil za ta razlaganja. Sklenil je bil, da ostane stalno doma. Peljal se je še enkrat na Dunaj, da se dogovorita z zadružnikom. Mož je sicer zatrjeval, da bo težko pogrešal vestnega druga in dobrega prijatelja, a izprevidel je takoj, da se Ivan ne da več pregovoriti. Izplačal mu je tri četrтинke imetja, z eno pa je ostal Ivan še nadalje deležnik trgovine.

Črez tri dni se je vrnil domov. Čim dalje se je vtapljal v bedo in trpljenje okrog sebe, tem večjo slast mu je nudila misel, kako bi mogel pomagati. S holmske grajščine dol naj se razlije blagoslov njegovega dela črez vso to lepo dolino, dalje in dalje črez vso deželo in morda še naprej črez domovino. In pride dan, ko morebiti zasluži biti zaupnik srečnega ljudstva, ko se vrne zopet na Dunaj, za seboj tisoče udanega mu, hvaležnega naroda.

Sanjal je cele ure ta lepi sen. „Fantast!“ mu je švignilo zdaj pa zdaj skozi možgane, a otresel se je vsakrat te misli. Zakaj bi enkrat ne poskusil, kakor ni še nihče? Kaj pa more izgubiti? Na Dunaju ima še vedno lepo imetje, ki se ga noče dotakniti in ki se bo množilo pod spretnimi rokami bivšega zadružnika od dne do dne. Ako bi izgubil tudi zadnji vinar tu doma, ostane mu še vedno dovolj, da bo živel. A čemu bi izgubljal? Treznosti je treba, da izvrši svoj, morda res nekoliko fantastični načrt!

In prišla je k njemu cela vrsta ljudi, ki so želeli pomoči in on je posojal precejšnje svote. Hodil je že skoro slednji dan na zemljiško knjigo, pregledoval premoženjsko stanje tega in onega in se sam vknjiževal.

Plavec in notar sta se čudila, ko je prihajalo k njima vedno več in več njunih dolžnikov, ki so jima vračali cele stotake. Posojilnični uradnik je imel kmalu cele šope bankovcev v svoji blagajni. Tako je zahteval Ivan od vsakega, ki je bil komu dolžan in ga je prosil denarja.

„Koliko želite?“ je vprašal.

„Petsto kron.“

„In koliko ste že dolžni?“

„Tisoč kron.“

„In premoženje je vredno?“

„Dva tisoč kron.“

„Dobro. Tu imate šestnajststo kron. Vrnite jih vseh tisoč! Petsto, ki jih želite, potrebujete gotovo za največjo silo, zato vam dam sto kron več, da si privoščite kaj boljšega. Na vse to se vknjižim jaz. Obresti mi boste plačevali po pet

od sto, toda točno ob novem letu! Zapomnite si to, kajti v tem ne poznam šal. Z Bogom!“

In kakor da so se ljudje zbudili iz težkih sanj, v katerih jih je tlačila že leta neprestano dušeča mora.

Odrešenik je prišel med nje daleč sem s cesarskega Dunaja in na holmski grajščini je njegov sedež. Denarja, kolikor le hočejo in skoraj nič obresti. Zdaj je dobil Plavec, ki jih je odiral, da so kar hropli! Res, da bo treba tudi gospodu Ivanu vrniti že črez eno, dve leti, a to je dober človek, ki gotovo tudi potrpi. Te kratke roke si je pogodil le tako zaradi lepšega. Hej, zopet je človek lahko vesel, zopet lahko z mirno vestjo izpije četrт vinca, — že dve leti se je močilo grlo s samo vodo!

„To ne bo dobro! Iz tega ne bo nič!“ so zmajevali stari previdni možakarji, a kdo jih je poslušal! In končno so jo zavili še sami v gostilno, iz katere se je razlegalo glasno, že polpozabljeno petje.

Kar črez noč sta vzrastli iz tal poleg petih še dve novi krčmi. A to Plavcu ni škodovalo. Vedno je bilo polno tudi v njegovi gostilni. Izpočetka, ko je bilo, kakor da noče nikdo več njegovega denarja, mu je bilo pač neprijetno. Premoženje za premoženjem, vredno trikrat več, kakor borih par stotakov, za katere ga je hotel črez kratek čas pograbititi, mu je ušlo naenkrat iz rok. Ljudje, ki so se plazili doslej okrog njega kakor ponižni kužki, so rohnili sedaj oblastno po njegovi gostilni, ako ni bilo v hipu pred njimi zahtevane pijače. Nalagati je moral zdaj svoj denar za komaj polovične obresti. Vse to mu je bilo izpočetka nenavadno, neprijetno. Toda, ko so se polnili njegovi prostori bolj in bolj, mel si je zadovoljno svoje tolste roke. Bogme, kako je bilo prej! Ves teden skoro ni bilo človeka več pri njem. Tistih par škricev od sodnije in dva meseca nekaj letoviščarjev, ki so prišli iz mesta, da nekaj manj izdajo, ni da bi jih človek štel. S temi ljudmi je skoraj več izgube, kakor dobička. Za deset vinarjev je treba znositi že celo omaro porcelana na mizo. No, in kaj je bilo ob nedeljah? Če je prišel kdo, je v hitrici posrebal svojo juho, izpil četrт vina, pa že z Bogom! Včasih se je zbrala pač večja družba pevcev, a nobeno veselje ni hotelo med nje. Še sam je moral dati za kak liter in polovica fantov mu je ostajalo dolžnih.

Zdaj, — to je bilo veselje! Pelo in vrelo je na vseh koncih in krajih, vino je teklo kar z mize. Ta Ivan je sicer norec! Naj le posoja, še polovice ne dobi nazaj, a kaj mene to briga! Če traja to

le eno leto, potem še železnica — gre, gre! je pokimal zadovoljno z glavo.

Do štirih zjutraj so pili ob nedeljah pri njem. Sami veseli fantje! Ob ponedeljkih popoldne so prilezli zopet z vseh strani skupaj. „Za nobeno delo ni človek!“ so tožili, zadovoljni, da jim ni treba delati. Kako naj dela bolan človek! Zaspan je, glava ga boli, pa naj gre na to vročino!

V kotu prve sobe je sedela vsak dan družba gospodarjev, danes ti, jutri drugi. Ves božji dan se človek ubija na solncu, pa bi ne zaslužil požirka piva! Nekateri so kvartali. Potokar in Zamejec sta že pozabila, a Kranjec je znal še dobro. Kako dobro glavo ima Medved — enkrat pogleda, pa že zna! Vsako igro dobi ta zgaga!

Pri Potočniku imajo še boljše vino, kakor Plavec! Kaj še, — ali nisi še pil onega pri Podorehu? Padar je dobil včeraj pivo naravnost iz Gradca! Kakor led je! Eh, kaj še, saj nima ledenice! Mrak je zabil štiristo v njo!

Ivanu je bilo, kakor da je koga ubil, kadar je stopal skozi trg. To je tvoje delo, si je očital. Glej, glej, kako je vse veselo na svetu, odkar si prišel ti sem. Kako so te vesele zakonske žene! Toda kaj zakonske žene! Zdaj pa zdaj je prišlo desetletno dekletce mimo njega, skrivajoče liter vina pod predpasnik, tudi doma je vse veselo . . .

A to mora biti! je stresnil odločno z glavo. Ubogi župnik! se je nasmehnil. Kako je svaril danes ljudi. „Ako je vam Bog poslal dobrotnika, bodite mu hvaležni! Ali mislite, da ga to pijančevanje in ponočevanje veseli? Ali mislite, da vam zato pomaga, da zapravljate dušo in telo?“ Dobri, naivni župnik! Kaj koristi tem ljudem pridigovati! Le naprej, le prepevajte in razgrajajte! Dol z vami do prepada, potem šele bo mogoče reševati vas in rešiti!

In s trdimi, odločnimi koraki je stopal proti Plavcu. Iz zgornje sobe se je razlegalo ubrano petje.

Pozdravili so ga vsi, ko je vstopil. Nadučitelj, ki je vodil zbor, mu je ponudil vljudno stol poleg sebe na gorenjem koncu mize. Sedelo je ob njej blizu trideset pevcev in pevk, razvrščenih po glasovih, a vendar ne tako strogo, da bi ne imela vsaka pevka poleg sebe enega izmed fantov. S kraja je bilo Ivanu, kakor da se ne čutijo popolnoma prosti, odkar je prišel on v družbo, toda kmalo se mu je posrečilo, še pomnožiti prejšnjo veselost.

Zapeli so še zbor, potem pa je vstal nadučitelj in slavil v vznešenih besedah Ivana, kateremu edinemu se je zahvaliti, da je zavela nova,

sveža sapa skozi dolino, da se je zbudilo iznova narodno življenje.

Ivan se je zahvalil. Zatrdil je, da privošči vsakemu nekaj veselja, da ima tudi kmet pravico do življenja; kdor mu ne privošči hipca zabave, ta ne pozna njegovega trpljenja.

Zazvenele so čaše in natakarica je prinašala vedno novih litrov na Ivanovo povelje.

Bogve odkod je došel šepav godec z ogromno harmoniko.

„Bravo, dečko! Kakor da smo te klicali!“ je vzkliknil Ivan. „Kar stole v stran, pa okoli!“

„Jezus! kaj poreče gospod župnik! Že tri leta nismo več plesali!“ je opomnil eden izmed fantov porednoprestrašeno.

„Eh, kaj župnik! Ko pride železnica, se bo moral privaditi še marsičemu. Pojdi, Tončka, začneva pa midva!“ je odgovoril Ivan in ovil roko okrog pasu lepemu, kodrastemu dekletu.

Vsaka je bila prekratka. Godec je vlekli svoj meh, da mu je lil pot z obraza, in pod je grmel.

Ivan je sedel z nadučiteljem v kotu in gledal zamišljeno to vrvenje.

„Vse je zaljubljeno,“ se je nasmehnil.

„Ali tudi le v zadnjem času“, je pripomnil nadučitelj. „Tudi to je vaše delo. Prej je bilo z eno besedo vse mrtvo. Fant je delal ves dan in niti na um mu ni prišlo zvečer, da bi šel kam trkat. Poroke ni bilo skoro nobene več. Tuintam kak nezakonski otrok, malo opravljanja pa zopet mir. Glejte Tončko tam! Še kot pol otroka sta se imela rada, potem jo je pa Mirnikov kar pustil. Poročiti se je že hotel z neko kozavo deklino iz Smladnic, njo pa je silil oče k Logarju. Zdaj sta pa naenkrat zopet skupaj.“

Pristopil je Plavec.

„Z župnikom se bosta pa kar vidva pobotala!“ se je zasmel.

„Prava reč!“ je odgovoril Ivan malomarno in odšel ven. Čudno se mu je zdelo, da se Alma prav nič ne prikaže.

Hotel je na verando, a ko je stopal čez mostovž, jo je zagledal skozi odprta vrata v njeni sobi.

„No, kaj pa je, da vas ni prav nič k nam?“ jo je vprašal.

„Saj nimam časa. Vse vre po hiši. Vsem ste zmešali glave: Da bi vas Bog že enkrat vzel!“

„Pa me ne bo!“ se je zasmel. „Vi bi radi, kaj ne?“

Obrnila se je naglo in ga pogledala.

Sunil je z nogo vrata, da so se zaprla, potem pa ji je ovil roko okrog pasu in jo stisnil

H. MAKART: TRIUMF ARIJADNE.

k sebi. Čutil je, kako mu je vztrepetala v naročju.

Nakrat se mu je izvila in vzkliknila: „Zakaj?“, kakor bi hotela vprašati nekaj drugega.

„Zato, ker te imam rad“, je odgovoril mehko. „In ti, Alma?“

Naslonila mu je molče glavo na prsi, potem pa je hipoma odhitela.

Rahlo drhteč se je vrnil k pevcem.

„Ali greva?“ je vprašal nadučitelja, ki je bil že pripravljen za odhod.

V veži je stala Alma. Stisnila sta si gorko roke in se pogledala.

„Pridi jutri predpoldnem!“ mu je zašepetala. Ivan ji je pokimal in stopil za nadučiteljem.

Na vratih ju je ustavila opita ženska. Bila je gospodinja precej dobre hiše kraj trga. Ivanu se je zagabilo in pospešil je urno korake.

„To je gnusno!“ je vzkliknil.

„O nič nenavadnega,“ je odgovoril nadučitelj. „Pijančevanje med ženskami se širi kakor kuga. Vse je že umrlo v teh revah, samo še po pijači jih žeja. Hujše so, kakor možje.“

Nadučitelj je stanoval sredi trga. Zahvalil se je Ivanu še enkrat in se poslovil.

(Dalje prihodnjič.)

NOČ.

Alozij Gradnik.

Vse okrog tiha noč,
le iz daljnih koč
luč blede žari;
Trop tihih željã
sredi srcã
žalostnega se rodi.

Črez polje temno
tihe sanje gredó,
ko lahke meglé:
na vrhe gorã,
na valove morjã,
in na trudno srcé . . .

V dalji reka šumi,
skozi noč to drhti
njenih valov šepet,
kot bi plula s seboj
vzdihe vse, ki nocoj
jih izplakal je svet.

R. VALDEC:
MAGDALENA
SPOKORNICA.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Talija. Zbirka gledaliških iger. Ureja Fran Govékar. Tiska in zalaga „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. V Gorici 1902. I. zvezek prinaša sledeče veseligré v enem dejanju: Pri puščavniku. Spisal Benno Jacobsen. Bratranec. Češki spisal Josip Štolba. Starinarica. Češki spisala B. Viková-Kuněticka. Medved snubač. Ruski spisal Viktor Krylov (Aleksandrov). Vsako teh igríc je dobiti tudi zase. Cena 40 h. Odkar je prenehalo „Dramatično društvo“ izdajati „Slovensko Talijo“, se je pokazalo veliko pomanjkanje lažjih gledaliških igríc, ki bi jih mogli igrati diletantje po deželi. Temu pomanjkanju hoče odpomoči nova Gabrščkova „Talija“, izhajajoča v nedoločeni rok. Prinašala bo slovenske, slovanske in tujejezične igre v enem, dveh in tudi več dejanjih, v katerih sodeluje malo oseb, in ki so tehnično brez težav uprizorljive. Pri izberanju iger „Talije“ je uredniku glavno vodilo praktičnost, uporabnost. Tega načela se je držal že pri I. zvezku. „Pri puščavniku“ je graciozno delce, polno ljubeznive šale in poetskega občutja; „Bratranec“ je pristna burka satirične osti; „Starinarica“ je zakonska komedija istinite komike; „Medved snubač“ pa je med najboljšimi ruskimi veseligrámi: tipa bratov Semena in Ivana sta klasična. Vse štiri igrice so se igrale na slovenskem odru v Ljubljani z največjim uspehom; vse imajo malo oseb, a „hvaležne“ uloge. Prepričani smo, da jih bodo igrali z veseljem slovenski diletantje. V kratkem izideta poljska enodejanka „Dr. Hribar“ (grof I. A. Fredra) in veseligráca „Dobrodošli! Kdaj pojedete domú?“ „Talija“ se naroča pri Andr. Gabrščku v Gorici ali pri L. Schwentnerju v Ljubljani.

Archiv für slavische Philologie. 24. Bd. Berlin 1902. — Iz vsebine 24. zvezka tega najboljšega časopisa za slovansko filologijo posnemamo na kratko sledeče sestavke: F. Lorentz, Das gegenseitige Verhältnis der sogenannten lechischen Sprachen. Po obširnem dokazovanju navaja L. te rezultate (str. 72): Severna zapadnoslovanščina (češko-slovaščina spada k južni) se razdeljuje v 3 jezike: sorbščino, poljščino in oni jezik, čegar narečja so polabščina, „slovinščina“ (Slovinci! Prim. pa str. 71 in Brückner str. 619) in kašubščina. Lorentz predlaga za ta jezik izraz „Ostseewendisch“* (recimo

* Drugi so predlagali izraz „pomorsščina“.

„baltiškovensko“ v razliko od Litvancev in Letov) s pripomnjo, da je izraz Wenden (Winden, pri Pliniju Venedae, pri Tacitu Veneti) morebiti slovanske korenine s pomenom Veneti = Veliki. Sorbščina tvarja prehod od poljščine k baltiškovenskemu, to od sorbščine k poljščini, in zadnja prehod od baltiškovensščine k sorbščini. — Baltiškovensko razpada (po Nestorju) po reki Odri v ljutiščino in pomorsčino (Pommern) v ožjem pomenu. O ljutiškem narečju na zapadni strani Odre vemo prav malo; izmed pomorskih narečij vzhodno od Odre živita še „slovinščina“ in kašubščina. „Slovinščina“ se govori v okraju mesta Stolpa; meja med njo in med kašubščino je potok Pustinke (v Andreejem atlasu tega imena ni) in Lebajsko jezero. Kašubščina se loči v severno in južno, meja med njima ni natančno določena. Na pomorsčino je vplivala poljščina že zgodaj; zato je ohranila tembolj svoj pristni značaj, čimbolj je oddaljena od poljščine. — Dr. Fr. Vidic je dovršil v tem zvezku svojo razpravo „Valentin Vodnik, Der erste slovenische Dichter“. V prejšnjem (23.) zvezku str. 386 idd. je govoril obširno o Vodnikovem življenju in njegovih delih; ta najpopolnejša razprava o Vodniku, kar jih poznamo, bi zanimala izobraženo slov. občinstvo sploh. V tem zvezku pa je obdelan Vodnikov jezik; ta del se nam zdi naknaden pendant k prejšnjemu glavnemu delu: govori se namreč o Vodnikovem jeziku izključno z jezikoslovnega stališča — sšj so njegove poezije celo izobčene iz tukajšnjega opazovanja. Jezik — kot tak — je prav vestno karakteriziran, ne moremo pa odobravati, da je posnel g. pisatelj Vodnikov jezik le iz njegove „Pismenosti“ in iz „Kerš. navuka.“ (1812.) Vodnikov jezik dobi pač s tem znak jednotnosti in pravilnosti, ali zaprta je razpravi pot do znanih vrat zanimivosti: do opazovanja razvoja. Pri vsem tem je celotno delo seveda zelo zaslužno, zlasti ker seznanja — v tem oziru je Vidic že mnogo storil — široki, da, tudi znanstveni svet z našim prvim pesnikom in s tedanjimi razmerami. Erich Berneker je oskrbel ponatis doslej še neznanega spisa Trubarjevega katekizma iz l. 1567. Knjižica, obsegajoča 32 strani v 12°, je shranjena v kraljevi knjižnici v Berlinu in je vezana skupno z drugo redko Trubarjevo knjigo (namreč: Catehismos sđveima islagama*). Novonajdeni kate-

* Ta katekizem je bil doslej znan le v 3 izvodih: 1 je v Britiškem muzeju, 1 v vseučiliški knjižnici v Gradcu, 1 je last prof. Milčetića v Varaždinu.

kizem je 4. izdaja Trubarjevega katekizma in je nemško-slovenski; ali kar je posebno: nemščina je prirojena natančno po slovenščini, dasi je vsled tega polna napak; n. pr. „kadar je sahuallil, ga je reslomil = als er hat danket, ihn (= ga! govori se o kruhu — das Brot) hat zerbrochen“; ali: „mie tellu, kateru = mein Leib, wölches (!).“ — Naslov knjigi je: „Ta celi katehismos, skratko sastopno islago vzheter-tyzh, skuli Primofha Truberia, iftolmazhen inu idai Slovenski inu Nemshki vkupe drukan. Is tiga fe ty Mladi vie shtuke te prauie ftare Kerfzhanske Vere inu ta Nemshki Jefyk mogo nauuzhyti. — Catechismus — in Windischer vnd Teutscher Sprach zusamen getruckt... Drukan v Tibingi MDLXVII.“ — Najpomembnejši in najzanimivejši del „Archiva“ tvorijo že od nekdaj ocene novejših pojavov z vseh polj slavistike; tukaj razvija baš urednik, dvorni svetnik Jagić, neverjetno delavnost ter imponira s svojim obsežnim znanjem, strogo akribijo in vendar — rekel bi — odprtim srcem. V tem zvezku ocenjuje Strekljeve Slovenske narodne pesmi. (str. 623 id.) Iz laskave ocene posnemam sledeče stavke: „Ich wiederhole (obširno je bil ocenil že 1. sešitek, v 18. zvezku „Archiva“) nach meiner Pflicht, dass die Strekelj'sche Ausgabe der slovenischen Volkslieder zum Besten gehört, was auf diesem nicht wenig bearbeiteten Felde die slavische Ethnologie bisher geleistet hat.“ — Tako sodi slavni učenjak, ki je seveda, preden je izrekel sodbo, zbirko tudi čital, dočim so jo obsodili naši razumniki — celo profesorji —, ne da bi jo bili, kakor so sami naglašali z zaničevalno pozo, razrezali! Tako je umljivo, zakaj so šele po preteku 6 let pogodili, da je zbirka nepotrebna itd.; o njihovih drugih razlogih je težko govoriti. — Z izrazi „unaufrichtige Prüderie“ in „ungerechtfertigte Entrüstung“ meri Jagić na druge nasprotnike „Nar. pesmi“, pač one, ki pravi o njih, „daß man das große Verdienst des Verfassers... zu würdigen nicht versteht“, dočim velja o prvih njegov izraz „zu würdigen nicht wünscht“.

Dr. Jos. Tominšek.

Jan Fr. Magiera: Slowianie. Narody a ich pismienictwo. Kraków. 1902. Biblioteka „Prawdy.“ Ks 1. Cena 20 h. O slovanski vzajemnosti se je začelo v najnovejši dobi mnogo govoriti. Celó med Poljaki, ki so bili doslej v ti stvari največji nevedneži. Bilo je slučajev, da so se Poljaki rogali onemu, ki se je zanimal tudi za ostale Slované. No, zdí se, kakor da se tudi med njimi dáni, kakor da tudi Poljaki slede svetlemu primeru Čehov. V enem letu svojega obstanka je storil „Slovanski klub“ v Krakovu mnogo. Omejil se je zlasti na to, da poda poljski publiki temeljne informacije o ostalih Slovanih. Iz tega kluba — a iz peresa enega najmlajših članov — vzniknila je tudi ta popularna in kratka informativna brošura. Slovanska vzajemnost se razumeva zelo različno. Večinoma se misli danes samo na čim ožji duševni stik, na čim intenzivnejše spoznavanje (Oh, kako so si Slovani še tuji!) in izmenjavanje kulturnih pridobitev. Z ozirom na znane konflikte in antagonizme se razume, da je to delo težko, zlasti ker vladajo danes v Slovanstvu zelo različne struje, ki bi vse hotele, da napeljejo „slovansko vzajemnost“ na svoj mlin. Ne oziram se na politične aspiracije, — to velja tudi za socialne in kulturne težnje, — v prvi vrsti mislim na verske. In tu smo pri bolni točki: prav tako, kakor Rusi zaradi pravoslavja, tako tudi Poljaki zaradi katolicizma ne morejo z višjega in čisto objektivnega stališča soditi in delati za slovansko vzajemnost. Tudi njihove najučenejše glave je preveč prevzel klerikalizem. Tako je prišlo do podobnega pojava, kakor pri nas na jugu: da se nasilno in proračunjeno amalgamirajo verski, pravzaprav klerikalni, interesi z narodnimi in narobe. Kdor zasleduje delovanje „Slovanskega kluba“ v Krakovu, opazi te elemente tudi v njegovih prizadevanjih, in tako kaže

tudi ta brošura enake sledove. Gospod Magiera se torej ni mogel dvigniti na višje in objektivno stališče. Čeravno je zelo kratek in lapidaren v svojih opisih slovanskih narodov, vendar kaže, kjer more, svojo antipatijo pravoslavnim Slovanom. V prvem delu govori o poedinih narodih sploh, v drugem o njihovi literaturi. Takoj na 5. strani kaže svoje strankarstvo proti Rusom. Za katolike pravi, da so podložni svetovni vladi samo s svojimi minljivimi telesi, a za pravoslavne, — ker je že car tudi njihova duhovna glava, — da pripadajo tudi z dušo vladarju (tukaj je očitno čisto pozabil na rimski centralizem.) Ruski jezik, pravi porogljivo, je Poljakom manj razumljiv, kakor maloruski, češ da so Rusi vzeli v svoj jezik „bardzo wiele“ izrazov od svojih „divjih sošedov“ (str. 5.) Kdo bi ne čutil te pušice? Rusi so bili sluge divjih poganskih Tatarov, medtem, ko so bili Poljaki že jako civilizirani... A potem so moskovski vladarji razbijali, puštošili, s silo širili meje proti zapadu. Razume se, da niso Poljaki nikdar delali kaj enakega... V češko-poljski zgodovini ga posebno veseli, da je sveti Vojtěch, praški škof, donesol Poljakom sveto vero in pozneje stanoval v Krakovu. O Malorusih govori vedno s simpatijo, zakaj — se odkrije na str. 5, kjer se pisatelj veseli, da so grški katoliki, da torej vendar priznavajo papeža za svojo najvišjo cerkveno glavo... Za Bolgare nima prav nič toplote. Sam pravi, da se imajo Poljaki zanje najmanj zanimati in da jih najmanj privlačujejo. A zakaj? Krive so tega simpatije Bolgarov do Rusov... Takisto se nič ne oduševljuje za Srbe. Na str. 24. so mu trikrat številnejši, negoli Hrvatje, a na str. 25. piše, da je med Srbo-Hrvati dve tretjini Srbov, a ena Hrvatov. Politično da je njihovo kraljestvo čisto brez pomena in da se naslanjajo sedaj na Dunaj, sedaj na Peterburg, kakoršne so trenutne potrebe. Kakor vlada, tako tudi srbski narod med drugimi slovanskimi narodi ne zavzema znamenitejšega stališča. Ali zato vidi pisatelj vse v rožasti luči pri katoliških Slovanih! Med Slovenci je težko najti pijanca, zločinov je mnogo manj, kakor drugje, še celo v manjših vasicah so „ljudske čitalnice“ (pozabil je opomniti, kaj se tam čita!) Jako so gostoljubni in nikjer ne gledajo na svoj dobiček. Jako mnogo Slovenk piše in igra veliko vlogo v književnosti. A zakaj vse to? O, Slovenci so zelo — pobožni; kjer morejo, stavijo cerkve in župne podružnice... Škofu Šlomšku zahvaljujejo polovico svojega obstanka. — Hrvatska je najlepša vseh slovanskih krajev. Z navdušenjem govori o nji. Razume se, da zavzema velik del tega poglavja „na d biskup“ Strossmayer. Tam slišimo tudi novost, da se ima zahvaliti njemu za obstanek poleg jugoslovanske akademije tudi — zagrebška medicinska fakulteta. Čehi bi se jako čudili svoji slabi ekonomiji, ako bi čitali na str. 12., da plačajo raje svojem slabe stvari dražje, kakor cenejše in boljše tujcem... Kdor pozna Čehove, ve, da jih je tak sentimentalen patriotizem že minil, da kupujejo pri domačinih le tedaj, ako je blago dobro in ceno. Razume se, da skušajo to trgovci Čehi v resnici doseči. A kdor ve, kako radi Čehi potujejo, — ta se bo tudi čudil avtorju, ko trdi o njih, da niti groša ne potrošijo v tujini. — Enak duh diletantizma in tendencioznosti vlada tudi v drugem delu, kjer govori avtor o raznih slovanskih literaturah. Kar se tiče naše slovenske literature, je še najbolj objektivnen, čeravno zelo kratek. Zato pa je hrvatska literatura obdelana prav žalostno. Poleg Gundulića in Preradovića najde mesto tudi Mažuranić, o katerem trdi čisto neresnično, da je bil kakor ban vroče ljubljen od svojega naroda. O tej ljubezni je vedel malokdo, osobito o priliki njegovega odstopa... A potem pridejo imena: Trnski, Tresić, Gjalski in Milaković. In to je vse. Človek bi se smejal taki temeljitosti, ako bi ne poznal virov: o teh pisateljih se je morda edino pisalo v poljskih

L. LEHMANN:
JUTRO NA JADRANSKEM MORJI.

listih . . . Še slabše se godi Srbom, Rusom in Bolgarom. Ali dovolj je teh primerov. Magiera je imel gotovo dobro voljo, — mi pa smo danes, hvala Bogu, že tako daleč, da nam to ne zadošča. Radi tega bi si želeli poleg dobre volje tudi objektivnega pogleda in več kritičnosti!

V. J.

Stanko Dušič: „Myrrha“. Drama u tri čina. (Zbornik pouke i zabave. Uredjuje i izdaje V. Jelovšek. V. sv.* Prag 1902). Myrrha? Je li le ime vzeto iz starogrškega bajeslovja, snov pa morda moderna? Kakor kažejo osebe — „Kinyras, kralj Cipra in svečenik Aphrodite; Cenkreida (sic! Prim. Kinyras!), njegova soproga, Myrrha, njihova kći . . . , zadnja se zbiva na otoku Cipru . . . mitsko dobo“ — je to v istini staroklasiško ozračje! V njem se giblje nekdo, ki se prišteva gotovo k modernim med modernimi? . . . Vsak dan se ne zgodi kaj takega in vsakdanji duhovi se tudi običajno ne spuščajo v ono ozračje; božanstveni geniji — Shakespeare, Goethe — so uprav tu iskali sebi narodnih duhov in baš tu našli samega sebe . . . A naša „Myrrha“ in Dušič?

Slavni rimski pesnik Ovidij pripoveduje v svojih „metamorfozah“ (v X. knjigi) dovolj obširno zgodbo, kako se je prelepa Myrrha, odklonivši vse snubce, pregrešno zaljubila v svojega očeta; svojo povest je Ovidij završil prav dramatiško z njemu lastno lahkotnostjo in baš tu nenavedeno psihoško finočo. Da je Ovidij Dušičev izvirnik, se spozna že tekom prvega dejanja; kar je dialogov v Ovidiju, so ti često v doslovnem prevodu prevzeti v Dušičevo dramo, glavne osebe so seveda iste, namišljeni položaj pred igro je tak, kakor ga slika Ovidij, konča se drama tam in tako, kakor se vrši katastrofa pri Ovidiju itd. Ali bodi to očitanje? Samo ob sebi ne, dasi so najbrže malokateri dramatik obdelovali snov, ki bi bila v blizu 200 šestomerih napol dramatski že obdelana; menda niso znali prav izbirati . . . Ostalo je sicer za Dušiča še dovolj posla; kraljevič z jutrovega in njegov spremljevalec sta n. pr. utelešena ideja, v Ovidiju le prikrita; v dramske svrhe je bilo nadalje treba najti ovirajočo stranko, pastirja Tityra i. dr. Poglavitno pa je, da je avtor po svoje zasakal gonilno in vodilno moč v dramu. In tu postojmo!

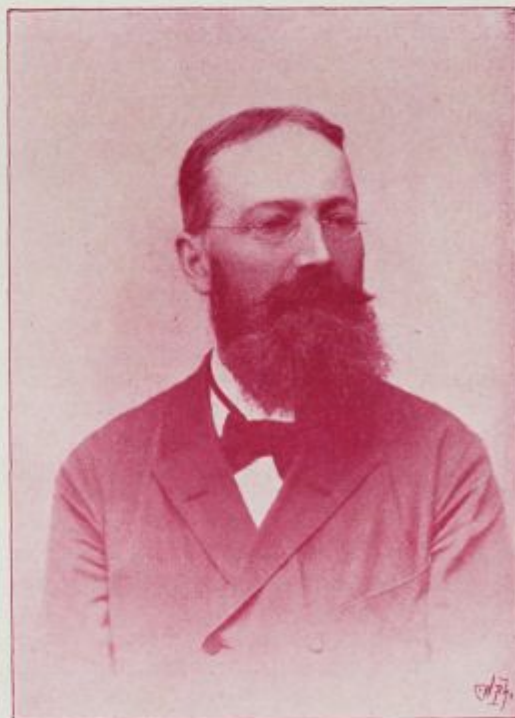
Često se namreč kaka snov upira dramatski obdelavi in zlasti uprizoritvi, vendar je mogoče, da jo našemu srcu približuje vsaj ideja, ki jo zastopa. Kaj pa v naši dramu? Ovidij nanizuje v navedenem delu različne pretvorbe (iz človeka v živali, v rastline ter nasprotno i. dr.), opremljajoč jih z raznim lišpom v obliki pogovorov in orisov; kakih vodilnih višjih idej pa v njegovih slčicah ne pričakujemo. Prav v našem slučaju stopa pa tudi s tako na dan; Ovidij hoče pripovedovati, da se je bila Myrrha izpremenila v drevo, rodivši Adonisa, pregrešen sad ljubezni do očeta, označuje pa že od početka dovolj jasno svoje stališče, stališče človeštva, nasproti takemu oskrunstvu: „Pel bom o odurnem činu; bežite hčerke, bežite očetje!“ tako svari spočetkoma. Pesnik priznava grešno (bajno) ljubezen, ali obsoja jo; ona mu ni prava ljubezen, ampak zbesnelost, ki so jo rodile — furije; da bi svet ne videl več grešnice, pretvorila se je v mrtvo drevo. Tako je zadoščeno večnim zakonom in odurna snov je dostopna pripovedovanju. — In Dušič? V njegovi dramu je boginja Afrodit — ne furije! — gonilna moč, ona je Myrrihi v sanjah vdihnila ono strašno hrepenenje, vsled njene dozdevne želje postane dovilja brezstidna dovodnica. Mislili bi, da je s tem — dea ex machina — Dušič sicer ne ublažil, pa vsaj razjasnil nečloveško pregreho; ali to naše pričakovanje in vso tragično razpoloženost uniči samocitat, ki stoji kot geslo v začetku igre: „Sve za ljubav i ljepotu, Myrro. Neka te ne smetu zakoni ljudski: oni su nepravedni, tašti i sebični,

oni su prolazni. Ljepota i ljubav su vječne; samo je ono grieh, što njima ne služi.“ — Ne verjamemo radi svojim očem! Je li mogoče? Autor priseza na te svoje besede? Priseza ob zve-rinskem čustvu, ki pride v tem spisu do učinka?! Ako je to res in ako oni motto ni le izraz otročjega veselja nad lastnimi dozdevno originalnimi besedami, potem moramo odločno reči: „S svojim čarobnim dihom oblažuje Muza vse, kar je človeško, privajajoč njega slabosti k poboljšanju, nikdar in nikoli pa se ne približa z dopadanjem živalskemu kot takemu.“ — Ali avtor ne čuti grozovite samoironije, ki je v njo zabredel z onim geslom in svojim delom? Ta ironija stare neizogibno vse delo v prah! Da, „ljepota i ljubav su vječne“, ali le kot pojmi, kot ideja, ne pa kot akt.

Dr. Jos. Tomišek.

Nada. Pouci, zabavi i umjetnosti. Izdaje zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu. Uredjuje Kosta Hörmán. Izlazi dvaput u mjesecu. — V Sarajevu izhaja že 9. leto najkrajnejši jugoslovanski ilustrirani polmesečnik, „Nada“, ki uživa tudi med Slovenci največje zanimanje in vseobče priznanje. „Nada“ prinaša izvime beletristične in poučne spise prvih hrvatskih književnikov ter ilustracije po delih prvih hrvatskih, sploh slovanskih in tujih umetnikov. V svojem ilustrativnem delu priobčuje zlasti prizore in tipe iz slovanskih, v prvi vrsti jugoslovanskih krajev ter ima stalne slikarje (oba Arndta, Liebenweina, Kobilčevo i. dr.). V „listku“ prinaša temeljite kritike, literarna in umetniška pisma, poročila in različen drobiž iz svetovne prosvete. Krasni list priporočamo najtoplejše!

Vatroslav Holz, naš potopisec in umetniški kritik, je praznoval 15. jan. petindvajsetletnico svojega službovanja pri banki „Slaviji“ in hkratu petindvajsetletnico svojega pisateljstva. Leta 1844. se je porodil pri Sv. Trojici v Slovenskih Goricah, postal učenec cerkvenega soharja in slikarja ter začel sam slikati portrete. Že tedaj je tudi pesnil. A moral je k mornarici in se je udeležil bitke pri Visu. Potem je bil uradnik „Narodne tiskarne“ v Ljubljani ter postal registraturni uradnik mariborskega magistrata. Končno pa se je posvetil banki „Slaviji“ in pisateljstvu. Napisal je več erotskih

VATROSLAV HOLZ.

* Prim. 2. štev. „Slovana“ str. 66.

in patriotskih pesmi in novel za „Zoro“ ter opisal v dnevnikih svoje doživljaje na potovanjih po vsej Kranjski, Štajarski, Koroški, Primorski, Istri, Dalmaciji, Banatu in Sremu. Nepregledna vrsta dovtipnih in s poetskim zanosom sestavljenih feljtonov! Opisal pa je tudi Budimpešto, Bečkerek, Zemun, Beligrad, Novi Sad, Benetke i. dr. zgodovinsko in umetniško znamenita mesta, narodne slovanske in inorodne običaje, podal celo galerijo životopisov raznih slavnih umetnikov in pisateljev ter domačih zaslužnih mož. Usoda mu je izbila iz rok paleta, čopič in dleto, ko jih je jedva začel rabiti; zato pa se je posvetil umetniški kritiki in umetniškim poročilom o slovanskih slikarjih, kiparjih in razstavah. („Ljubljanski Zvon.“) Vedno in povsod je Holz bodril in navduševal mlade talente, opozarjal nanje svoje rojake ter zastopal stališče zdrave, resne in narodne umetnosti. „Slovensko umetniško društvo“ ga je izvolilo v priznanje njegovih zaslug za populariziranje domačih umetnikov svojim prvim častnim članom. V politiko se Holz dejanski ni vtikal nikdar, a se kot odličen govornik na raznih narodnih slavnostih in shodih dokumentiral moža širokega obzorja, čistega slovanskega srca in najplemenitejših teženj. Prijatelj in znavec ima med Hrvati in Čehi, med svojimi rojaki pa uživa najsplošnejše simpatije.

N. A. Nekrasov. V Rusiji so se minole dni spominjali pesnika Nekrasova, ki so ga včasih stavili celo nad Puškina in Lermontova, ki ju pa vzlic krasoti svojih stihov in velikemu bogastvu oblik ter izobilni pestrosti svojih idej ne dosega. Pač pa je bil Nekrasov najboljši, najvestnejši tolmač svojega veka. V njegovih pesmih je jasno izražen duh tedanjega časa, njegova stremeljenja, zasluge in nedostatki. Njegove pesmi so nekaka ruska kulturna zgodovina; Nekrasov je stopil zlasti v drugi perijodi svojega slovstvenega delovanja popolnoma med narod, njegova usta so izražala misli in čustva ljudstva, opozarjala so na solze svojih sočasnikov in bližnjih sploh. Njegove pesmi imajo zato tudi značaj narodnih pesmi, katerih jezik je bogat in plastičen. . . . Popularni Nekrasov je bil v svoji mladosti pesmist, njegove pesmi, ki jih je speval takrat, kažejo mračen kolorit; toda tekom časa se je osvobodil temačnih refleksij in pesimističnega naziranja, začel je opaziti tudi svetlo stran življenja, in tako je nastalo veliko število prelepih, včasih naravnost klasičnih lirčnih pesmi. Ako bi se moglo temu popularnemu pesniku, ki je umrl pred 25 leti, kaj očitati, bi bilo to, da ni najti v njegovih delih dovolj individualnosti, doslednosti, niti v obliki, niti v izražanju, niti v naziranju sveta. Toda poet je govoril v imenu drugih, zato kažejo tudi njegovi prizvodi pisano raznolikost. M.

† **Dr. Stjepan Ilijašević.** Iz vrste hrvatskih književnikov je iztrgala smrt njihovega Nestorja, jednega izmed poslednjih, ki so ob zori književnega preporoda stali na poprišču kot nadebudni mladeniči ter se potem postavili v kolo najmarljivejših kulturnih delavcev. V Varaždinu je 2. jan. umrl kanonik dr. Ilijašević, profesor bogoslovja, kralj. šolski svetnik in bivši nadzornik realnih in ljudskih šol v Zagrebu. Za hrvatsko šolstvo si je pridobil velikih zaslug ter je napisal več učnih knjig. Tudi poet je bil pokojnik. Prve njegove pesmi so izšle v latinščini, z osvitom Gajevega ilirizma pa je tudi Ilijašević začel peti v materinščini. Napisal je tri zvezke: „Izbrane pjesme“ (1876), „Nove pjesme“ (1884) in „Šala i satira“ (1892). V svojih pesmih je posnemal klasično latinsko poezijo v dikciji in v meri ter jim dajal večinoma didaktično in patriotsko tendenco. Poslednja knjiga Ilijaševićeva je izšla lani z naslovom „Zimzelenke“. Umrl je 89 let star. Njegov pogreb dne 5. t. m. je bil v Zagrebu. Udeležili so se ga najodličnejši hrvatski književniki ter zastopniki društev, oblasti in mnogo hvaležnega naroda.

Grazia Deledda. To nadarjeno italijansko pisateljico stavi kritika prav v prve vrste živečih italijanskih pisateljev. Deledda je bajè individualna, samostojna pisateljica zrelih nazorov, ki zna ostro očrtati značaje nastopajočih oseb, vzetih vedno naravnost iz življenja, ter uprav umetniško slikati naravo. Prvi njen roman „Fior di Sardegna“ je izšel l. 1892; temu je sledilo še več drugih in tudi zvezek pesmi. Največje zanimanje pa je vzbudila zadnja njena povest „Dopo il Divorzio“, katere dejanje se vrši leta 1904. Mnogi so mnenja, da ga ni v najnovejši italijanski literaturi dela, ki bi se tako odlikovalo z izvirnostjo in pristno karakteristiko, kot roman „Dopo il Divorzio“. Mnogo Deleddinih romanov in novel je izšlo v francoskem in nekaj tudi v nemškem prevodu.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Slovenska drama. Sienkiewiczov roman „Quo vadis?“ so dramatisirali Angleži, Francozi, Italijani in Nemci. Vsak dramatisator je vzel iz romana najvažnejše prizore ter jih zvaril v bolj ali manj enotno sliko. Francoz je dal svoji dramatisaciji čim najbolj sladostrasten značaj ter se suče kolikor možno okoli razuzdanih rimskih favoritinj, Neronovega dvora in različnih lahkoživcev. Nemška dramatisacija („V znamenju križa“) je najsvobodnejša ter je predvsem zaostrena na brutalne efekte. Tu se čuje kričanje križancev in natezancev, na odru se mori in davi, Neron se zabava z orgijami mesarjenja kristijanov. Italijanska dramatisacija je baje najboljša, najvestnejše se naslanjajoča na roman. Angleško dramatisacijo pa smo videli na slovenskem odru. Izvrstna in dovršena pač ni nobena dosedanjih dramatisacij, ker so vse razkosane v preveč slik ter je psihološko poglobljenje značajev spričo naglo menjajočih se prizorov onemogočeno. Angleška dramatisacija malone nima nikake literarne vrednosti. Izimši idilskega prizora z malim Anlom (I. dej.), prizora med Petronijem in Eunice (II. dej.), pojedine pri Neronu z nastopom Krispa (ki ga pa grmenje in bliskanje dela preatratnim) ter zaključni prizor s smrtjo Eunice in Petronija so vsi ostali le skicirani in večinoma pripovedni. Toda pestrost dogodkov, scenerije in kostumov ima privlačno silo na občinstvo. Obžalovati je, da igrajo tudi v drami kristijani le zgolj pasivno ulogo, ter da do pravega boja med poganstvom in krščanstvom ne pride niti med masami, niti med posamezniki; da, niti v duši poedincev. Vse se vrši za kulisami. Vendar te drame ne odklanjamo, ker ima zdravo, etično zrno ter tudi nekaj prav slikovitih, celó poetičnih prizov. Uprizoritev je bila dostojna. Igranje pa le deloma zadovoljivo. Docela vztržali so le gosp. Lier (Nero), gdč. Rückova (Ligija) in gdč. Kreisova (Eunice), ga. Danilova (Popeja) in g. Boleška (Kilon). Tudi g. Hašler se je potrudil za svojo ulogo, nič manje ga. Dobrovolna, g. Danilo in g. Dobrovolný.

Hennequin-Duvalova francoska burka „Anatolov dvojník“ je direkten potomec „Kontrolorja spalnih vagonov“ in „Coralie & Comp.“ Značaji in prizori so si podobni kot stari krajcarji helerjem. A izborna tehnika, živahnost dejanja, komika situacije pomagajo preko vse šablone ter se gledalec pri igri vendarle izvrstno zabava. Samó zabava pa je končno tendenca te vrste del. Prav dobri so bili g. Lier, g. Boleška, gdč. Kreisova, gdč. Rückova in gd. Dragutinović.

„Snubač“, komedija A. A. Čehova, se igra na raznih nemških odrih in tudi v Nar. divadlu se je vzdržala na repertoarju. V Ljubljani je mogla priti le na odrič v Sokolovi dvorani. Vzlic sceničnim nedostatkom se je igrala dvakrat zapored z lepim uspehom. Komedijo so igrali gdč. Kreisova (Natalija), g. Lier (snubač) in g. Verovšek (oče). — G. Lier je

igral paralitika z vso svojo komiko ter ga opremil s celo vrsto finih detajlov. Žal, da je rabil vzdržema visok, stisnjen glas, s čimer je postalo njegovo govorjenje nenaravno in monotonsko. Gosp. Verovšek je zadoščal; mogel bi storiti več. Gdč. Kreisova, ki je že v gledališču igrala nepričakovano dobro razne starejše in stare značaje, šarže, (n. pr. zašnofano klepetuljo v „Hanici“, italijansko zarjavelo devico v „Lumpaciju Vagabundu“) in komplicirane značaje („Jeftejeva hči“, „Bankerot“, „Madame Bonivard“, „Eunice“), je v „Snubaču“ pokazala iznova, da se nismo zmotili v svoji sodbi, da je resničen talent mnogostranske porabnosti. Natalijo, ulogo zrelejšje, kolerične ženske, je igrala izborna ter največ pripomogla, da je satirična ruska komedija tako častno uspela.

Dr. P.

Slovenska opera. „Psoglavci“, opera v treh dejanjih Karola Kovačovića, so bili 20. decembra t. l. prvič proizvajani v Ljubljani. Besedilo je napisal gledališki kritik Karel Šipek, ki je Kovačovića že l. 1892 spisal libretto za opero „Noc Šimona a Judy“. Šipka smo v „Psoglavcih“ spoznali kot izvrstnega poznavatelja dramaturgije. Spisal je besedilo po Alojziju Jiráskemu romanu istega naslova. Jiráskov obširni roman nam opisuje zadnje boje čeških Chodov v plzenskem okraju. Chodi so bili na zapadu češkega ozemlja čuvaji slovanskega življa in so imeli v grbu svoje zastave naslikano pasjo glavo, kot simbol, da so pazni na svoj rod, kakor pes ob hiši svojega gospoda. Odtod ime Psoglavci. Chodi so imeli od čeških kraljev zajamčene pravice, majestate, ki so jim zagotovile svobodo v velikem obsegu. Chodi vsled teh majestatsov niso bili tlačani, urejali so si povsem svobodno upravo svojega ožjega bivališča. Ti „zlati časi“ so se jim nehali po bitki na Beli gori (1620). Vsled novih odredb so izgubili stari majestati svojo veljavo in ž njimi Chodi svojo svobodo. Chodski rod se je do zadnjega moža branil nasilnemu krajanju pravic, katere so imeli na pergamentih potrjene s podpisami čeških kraljev. Šipkovo besedilo k „Psoglavcem“ opeva poslednji boj Chodov za stare pravice leta 1695. V librettu ni nikjer nepotrebnih dolžin, ki bi dramatični razvoj zadržale. Ves libretto, kakor tudi vsako dejanje zase, zlasti prvo, se odlikuje po izvrstni ekspoziciji.

To vseskozi veledramatično sliko iz narodnega češkega življenja je uglasbil znameniti kapelnik praškega narodnega divadla Karol Kovačović (rojen v Pragi l. 1832.). „Psoglavci“ so Kovačovića četrta opera. Tri prejšnje opere so „Ženichy“ (1884), „Cestu oknem“ (1883), ter že omenjena „Noc Šimona a Judy“ (1892). Vsa ta tri dela so komičnega značaja ter komponirane v lahkem, francoskem genu. „Psoglavci“, katerih premiera na praški operi se je vršila 24. aprila l. 1838., je pa že po besedilu vseskozi resno delo in tako tudi v glasbi. Francoski način kompozicije je Kovačović tu opustil in prešel na povsem moderno polje operne glasbe. Simpatičnost njega francoske glasbe se nam tudi v tej operi pojavlja na dveh mestih, in sicer v ljubki francoski romanci, katero poje Lamingerjeva žena začetkom drugega dejanja za sceno ob spremljevanju klavicembala, in v menuettu, začetkom tretje slike zadnjega dejanja. Vsa druga glasba te opere je pa realistično-moderna. Pravimo realistično, ker moderni komponist stremi vedno za tem, da izraža glasba v tonih to, kar poje pevec v besedah. Glasba moderne opere izraža čustva delujočih oseb, pospešuje dramatični razvoj in uplivi besedila samega, ki deluje še z večjo mogočnostjo na poslušalce. Glasbenik, ki ustvarja v modernem duhu, mora tedaj rabiti karakteristiko. Karakteristična pa je godba v Kovačovićeveh „Psoglavcih“ od prvega takta do zadnjega. Kmeta Kozino poznamo kot človeka blagega srca, ki čuti ljubezen do svoje rodbine, prijateljev, kakor tudi do domovine. A postane tudi

junaškega značaja, ako se gre za najsvetejše, za pravice svojega naroda. Tu nastopa nevstrašno in stopa s ponosno glavo celo v smrt. Taka je tudi glasba, kjer spremlja Kozinovo petje, ali se njega spominja. V dvospetu z dudakom Jiskro slišimo v godbi vse to, kar preveva dušo Kozine, v dvospetu z ženo izdaja fino nuancirana godba veliko ljubezen te zakonske dvojice. Pri nastopu z Lamingerjem, kakor tudi pred sodiščem slišimo glasbo ravnotako energično kot nastopa Kozina sam. Šaljivca Jiskro slika komponist kot temperamentnega, veselega muzikanta in v orkestru že slišiš oživeti vse inštrumente v veselih motivih pri nastopu te srečno naslikane osebe. Laminger pa nastopa kot aristokrat, ki čuti svojo moč nad podaniki, in brezsrčno deluje na svoji stavljeni si nalogi, podjarmiti ves Chodski rod in mu odvzeti ponosnost čuta svobodnosti. Tu ni prostora, da bi opisali, kako detajlirano karakterizira komponist vsako osebo posebej. Vsaka oseba pa ima svoj motiv, ki izraža značaj dotične osebe in ta motiv se ponavlja povsodi tam, kjer se v besedi govori o njej ali kjer nastopa sama. Kovačović gre v svojem karakteriziranju tako daleč, da se, akoravno mu ne primanjkuje melodične, namenoma izogiba daljših arij, sledi docela z glasbo libretistu, nikdar pa ne postane pri tem nezanimiv. Nasprotno! Posamezne motive spleta in izpreminja v orkestru tako spretno, da moraš opero večkrat slišati in si jo po „izvlečku“ na klavirju preštudirati, če hočeš vse lepote tega dela prav temeljito uživati. Mojster prve vrste pa je Kovačović v ensemblih! V „Psoglavcih“ imamo priliko, občudovati to zlasti v prvem dejanju in v drugi sliki drugega dejanja. Tu nastopa narod, prepevaje pesmi. Ti ensembli so komponirani docela v narodnem duhu in vplivajo vsled svoje prisrčnosti in narodnega značaja, tembolj pa še, ker kontrastirajo, kar se tiče glasbenega značaja, z drugimi točkami opere. Prav dobro se je posrečila Kovačoviću tudi karakteristika vsega Chodskega roda v ensembelu prvega dejanja.

Kmeta Ecl in Přibek vzpodbujata pri „voračkih“ Chode, naj ne pozabijo braniti in varovati svoje pravice. Vsled tega preneha zbrano ljudstvo v svojem plesu in daje duška svoji jezi nad „Lomikarjem“. Takoj nato pa začno nadaljevati zopet svoj ples, s čimer dokažejo, da niso hudoben rod, ki želi drugemu kako zlo, marveč, da le ščitijo svoje pravice. Ljudje zlega srca ne bi mogli nadaljevati svojega plesu. Če omenimo še ljubke pesmi v narodnem duhu, ki jo poje deklica za sceno začetkom opere in krasnega, človeško dušo pretresujočega seksteta v drugi sliki drugega dejanja, smo opisali v velikih potezah to velepomembno slovansko opero.

Kar se tiče izvršitve opere na našem odru, rečemo, da je bila, za naše razmere, zelo dobra. V glavnih treh ulogah so se odlikovali gg.: Vlček (Kozina), Král (Laminger) in Hašler (Jiskra) tako kot pevci, kakor igralci. Vsak teh treh pevcev se je vživel v svojo ulogo in jo predočil v intencijah komponista. V manjših ulogah sta nastopila gg.: Aschenbrenner (Přibek), Hajek (Ecl). Dame imajo v tej operi le manjše vloge in so pele ga. Hanuš-Svobodova (žena Kozine), gdč. Proházkova (žena Lamingerja) in gdč. Glivarčeva (mati Kozine) vsekakor v zadovoljnost občinstva. Gospod kapelnik Benišek je s priznano spretnostjo vodil ves glasbeni aparat.

Z velikim veseljem smo pozdravili to veliko slovansko delo na našem odru in izrekamo dotičnim merodajnim faktorjem, ki so preskrbeli, da so se peli „Psoglavci“ v Ljubljani, svojo zahvalo!

v. r.

Petindvajsetletnica slovenskega igralca Danila. Dne 10. decembra 1876 je nastopil v Birschi-Pfeiferični drami „Looddska sirota“ mlad, jedva 17 let star začetnik Anton Cerar, ki je takoj pokazal, da ima naraven dar za igralca.

DANILO (ANTON CERAR).

Odvažnost in okretnost sta bila že takrat njegova znaka. A že naslednjega leta so se diletantje razšli, nekaj jih je celo umrlo, in slovenske predstave so se v deželni gledališču prekinile. Danilo Cerar pa ni miroval. V „Katoliškem rokodelskem domu“ je igral pridno dalje l. 1877—78., prirejal predstave ter zbral okoli sebe številce diletantov, ki so pod vodstvom dr. Josipa Stareta kmalu nanovo pričeli igrati v starem deželni gledališču. Prvi učitelj in režiser Danila je bil slovenski igralec Schmidt, drugi Peter Grasselli, pozneje A. Kocelj, Ig. Borštnik, R. Inemann in končno Ad. Dobrovolný. Ti možje so razvili v Danilu igralski talent do sedanje višine, ko je eden najmočnejših stebrov slovenske drame v Ljubljani. Iz nekdanjega obrtnika-diletanta je postal Danilo končno igralec po poklicu, ki je že v neštevilnih ulogah najrazličnejših strok z uspehom sodeloval pri vztrajnem napredovanju slovenske dramske umetnosti. Samouka Danila je pač nekaj tednov podučeval (1889) slavni češki umetnik in režiser Narod. divadla, Šmaha v Pragi; tudi na Dunaju je bil s podporo dež. odbora dvakrat za kratko dobo, vendar si je Danilo pravzaprav le sam, z lastnim trudom in marljivostjo pridobil sedanjo svojo gledališko rutino in mnogostranost. Danilo je igral izpočetka ljubimce in mladostne junake; kasneje je prestopil na polje bonvivantov in se končno z vnejo in s srečo oprijel resnih značajev. Dasi je Danilo s svojo agilnostjo, uglajenostjo vedenja in zunanjo eleganco prav dober bonvivant, vendar je glavno njegovo torišče pri značajih. Njegov Osvald („Strahovi“), stari Moor („Razbojniki“), dr. Rank („Nora“), Dolef („Deseti brat“) in Obloški Tonček („Rokovnjači“) so glavni dokumenti njegovega igralskega daru. V teh ulogah je najlepše dokazal, da je misleč artist, ki zna ustvarjati originalne tipe ter jih opremiti s karakterističnimi detajli. Nadaljnje uloge, v katerih se je odlikoval, so predvsemi: Egmont, grof Leicester, Ferdinand („Kovarstvo in ljubezen“), Jonel („Valenska svatba“), Boris Menski („Kinematograf“) in Jurež („Bisernica“). Vrhunec svoje umetnosti pa je dosegel v karakterizaciji originala Dolfca, ki si ga je izbral tudi za svoj jubilej. Danilo je danes najstarejši slovenski igralec; njegove zasluge za našo dramo so neoporečne. Dolgih

25 let je zvesto vztrajal pri slovenskem gledališču. Ostavil ga ni vzlic opetovanim krizam in večkrat neznosnim razmeram doslej, ko slavi prvi 25letnico nepretrganega delovanja pri slovenski drami.

Jubilej „Prodane neveste“. Najbolj priljubljena češka Smetanova opera „Prodana nevesta“, ki si je tudi izven mej češke kraljevine pridobila nevenljive lovore priznanja, je obhajala na Novo leto redki jubilej, ko se je 400tič pela na odru češkega deželnega gledališča. Prvič se je pela dne 30. majnika 1866. Malodane 40 let je poteklo od premijere popularnega Smetanovega dela. Zanimanje za „Prodano nevesto“ ni opešalo, nego se je še povečalo, odkar je ta narodna opera dosegla toli sijajnih uspehov l. 1892 na Dunaju. 400. repriza je privabila toliko občinstva v zlati tempelj ob Vtavi, da je bilo prostorno gledališče docela polno. Zanimivo je, da Smetana, ko je komponiral svojo opero, niti slutil ni, da si kdaj njegovo delo pridobi tako sijajnih zmag ter da postane v prihodnosti najbolj popularna češka opera. Mojster sam je pripovedoval ob priliki stote vprizoritve, da je želja, napisati narodno opero, dozorela v njem med čudnimi razmerami. „Prodana nevesta“, je dejal Smetana, „je pravzaprav igrača. Komponiral sem jo ne iz častiželjnosti, temveč kljubovaje, kajti po moji operi „Branibori“ se mi je očitalo, da sem Wagnerijanec ter da menda

ne morem ustvariti opere v lažjem, narodnem slogu. Takoj sem tekel k Sabini, naj mi napiše libretto, in jaz sem uglasbil igraje opero. — „Prodano nevesto“ je rodila užaljenost in kljubovalnost slovanska, toda ustvaril jo je slovanski umetnik, ki je velik med največjimi svetovnimi glasbeniki. Zato je bilo videti v Pragi pri jubileju te opere zgolj le ponosnovesele obraze. Od premijere sta ostala samo še dva člana praške opere za 400. jubilejsko predstavo: ljubljeneček češkega občin-

DOLEF.

stva — Mošna, ki je tudi govoril prolog B. Kaminskega ter kapelnik Anger. V globočino svojih src so bili ginjeni posetniki gledališča, ko so se ob koncu opere vsi pevci poklonili Smetanovem kipu na odru ter ovenčali z lovorum genialno glavo velikega Slovana . . . Slučaj je hotel, da se je pela prav istega dne „Prodana nevesta“ tudi na slovenski pozornici v Ljubljani z izvenrednim uspehom, ki ga je pripela naša odlična primadona, češka umetnica ga. Hanušová-Svobodová! Tako je rodila navdušenje ista opera na isti večer v dveh slovanskih kulturnih središčih, in duše Čehov so se strinjale s srci Slovencev v klicu: Slava nesmrtnemu Smetani!

A. Z — 1.

„Pod jabloni“ (Pod jablano). Legenda v šestih slikah. Napisal Julij Zeyer. Uglasbil Jožef Suk. Igrala se je prvič 28. dec. 1902 v Narodnem divadlu v Pragi. Labodnica, ki je ž njo dovršil češki najodličnejši pesnik blagodatno svoje življenje, je sedaj dramatisirana in uglašena. Začenja — kakor „Faust“ — s prizorom v nebesih. Vsebina je sledeča: Angelski kori poveljujejo Boga, ki daje angelu Raguilu moč, da obdaruje tri, tam daleč v jugoslovanskem kraju, ob obalah Drave živeče brate: Svetimirja, Krunoslava in Živana. Revni so bili in ničesar niso imeli razven stare jablane. Neka dne jih je posetil sivolas berač, ki so ga bratje srčno sprejeli in pogostili. In to dobro delo ni ostalo brez plačila. Z božjim privoljenjem je smel berač, ki je bil sam ljudiljubeči angel Raguil, brate osrečiti ter vsakomur bratov izpolniti, česar si poželi. In tako je dal Svetimirju bogastvo, Krunoslavu slavo in najmlajšemu Živanu, ki si je zaželel za ženo ideal krščanskega dekleta, je dal plemenito in lepo Danico, hčer mogočnega carja Vatroslava. Zaljubila se je vanj pri prvem pogledu, odbila odlična snubača, carja Svetozarja in Dragana, in končno ostavila bliščečo palačo svojega trdovratnega očeta, ki se je upiral zakonu s siromakom. Danica se je odpovedala sijajnemu življenju in bogastvu ter odšla s svojim izvoljencem revna iz očetove palače. — Tri leta so potekla, odkar je dobri angel Raguil obdaroval brate po njih lastnih željah, in Bog ga je pozval, naj gre pogledat posledice svoje človekoljubnosti. Plemeniti angel se je vrnil na zemljo, a takoj spoznal, da se je varal. Oba starejša brata, pijana slave in bogastva, sta kmalu pozabila svoj nizki rod, pestila podložnike, in ko je prišel k njima Raguil, preoblečen v revnega puščavnika, ter ju prosil miloščine, sta ga odpodila kakor psa. Britko varani angel se je razodel bratoma in jima v pravični jezi vzel bogastvo in slavo ter ju zopet ubožca odpeljal nazaj pod jablano. Tu sta po preteklih dnevih dobrega življenja tembolj občutila vso svojo revščino in ničevnost. Končno je Raguil poiskal še najmlajšega brata, Živana, ki je živel srečno v samotni koči s svojo ženko Danico. Dva otroka sta le pomnoževala njuno zakonsko srečo. Ko se je angel Raguil prepričal, da je ostal Živan tudi v revščini kreposten, je blagoslovil srečna zakonska in njuna otroka, ter jima obljubil, da ju bo tudi zanaprej varoval.

To je kratka vsebina slovanske legende brez dramatičnega dejanja. Zeyerjevo delce ni drama v navadnem pomenu te besede, ampak nekak misterij, čegar moč tiči v ganljivi priprostosti. Pesem je predvsem izraz socialne filozofije Zeyerjeve. Po Kristusovem izgledu zaničuje bogastvo ter proslavlja srečo revščine in zadovoljnosti. Iz Zeyerjevega dela hlidi čista, vznesena in krasna poezija, polna globokih misli, ki nas očarja s svojo odkritosrčnostjo ter povzdiguje duše v drug, čist, nepokvarjen svet. Spreten tolmač vznesenih pesnikovih misli je angel Raguil, ki ljubi ljudstvo z najčistejšo ljubeznijo, s katero obdaja Živana in Danico, ki ne poznata ne zavisti, ne goljufije, ki živita le ljubezni in veri, ki ne marata posvetnega premoženja ter poznata le eno željo: lju-

biti se in pomagati ljudstvu. Plemenita načela velikega Tolstega! Zeyerjevo delo vršiči v zanosni zaključni sliki, ko angel Raguil blagoslovlja v gozdni samoti Živana, Danico in njuna otročiča. Taka poezija kliče po uglasbitvi. To je spoznal tudi skladatelj Jožef Suk, svetovnoznani drugi goslar „Češkega kvarteta“. Prvi goslar je O. Nedbal, čegar pantomina „Hloupy Honza“ je učakala toli lepih uspehov na češkem odru v Pragi. Čehi niso šovinistični; češka inteligenca je izbirčna, sila kritična, zato lahko brez rezerve sprejememo umotvore, ki jih je odobrila češka javna kritika.

Komponist Suk je napravil iz pesnikove legende krasno melodramo. V operi nastopa Bog dvakrat, dasi je prepovedano v protestantskih in pravoslavnih državah predstavljati Boga v gledališču. Bog se prikazuje kakor častivreden starček v beli, dolgi halji. In skladatelj jo je pogodil prav! Zeyerjevo legendo ne preveva duh gospodstvaželnega, ošabnega dogmatičnega hlinstva, temveč duh ponižnosti in krščanske ljubezni do bližnjega. Sukova glasba je v svoji fakturi delikatna in potična, ki fino pogodi vsako situacijo. Suk je izvrsten tehnik v izrabljanju orkestra ter izbira vedno le ono glasbilo, ki naj tolmači pesnikovo razpoloženje in dejanje. Ne dvomim, da pride to delo kmalu tudi na slovenski oder.

A. Z—1.

„Mati“. Nedavno so predstavljali v Krakovem najnovejšo dramo Stanislava Przybyszewskega „Mati“, o kateri so razni priznani kritiki tudi različnega mnenja. Gótovo je, da deluje Przybyszewski v svojih dramah z neko nepremagljivo silo, ki se ji gledalci ne morejo odtegniti. „Mati“ je nekako nadaljevanje Przybyszewskega prejšnje drame „Zlato runo“; tu pada greh očeta — zapeljivca na njegovo hčer. Okonjski se usmrti, ker ima njegova žena, Vanda, ljubavno razmerje z Borowskim. Črez deset let se vrne Vandin sin Konrad iz tujine, kjer je študiral, a v hiši svojega očeta najde Borowskega, ki je postal upravitelj Konradovega premoženja. Konrad se zaljubi v Hanko, hčer Borowskega, ki mu pove, da je videla dan pred smrtjo njegovega očeta bridko jokati. Sin sumi vso resnico in jo končno tudi izve. Zato neče več poznati svoje matere, a se tudi neče poročiti s Hanko, ka ere oče je ubil njegovega očeta. Hanka skoči v plamen tovarne, ki jo je zažgal Konradov tajnistven prijatelj, nekak duh, ki vse vé in se pojavi vedno, kadar ga Konrad potrebuje. In ta prijatelj noče, da bi Konrad nadaljeval to, kar je pridobil večinoma njegov upravitelj, morilec njegovega očeta. Konrad se onesvesti, a prijatelj ga dvigne in ga pozivlja na novo življenje . . . Przybyszewski predstavlja v tej svoji velezanimivi drami simbolično zlo usodo, ki se maščuje za pregrehe starišev nad otroci, kar je pravzaprav tudi snov „Zlatega runa“, radi česar očitajo nekateri poljski kritiki pisatelju, da se ponavlja. Resnica je pa le, da tvarjajo vse prejšnje drame duhovitega Poljaka Przybyszewskega „Za srečo“, „Gostje“ in „Zlato runo“ ciklus, ki ga završuje „Mati“. Zato je naravno, da so vse te drame v nekaki organski zvezi.

M.

Sienkiewicz in Tolstoj na odru. Slovanska dela dobivajo tudi pri tujcih čim dalje večjo veljavo. Nekater ruske in poljske romane so postavili deloma domačini, deloma tujci celó na oder. „Quo vadis“, slavni roman Sienkiewicza, je doživel opetovano dramatizacijo. „Križarje“ je dramatisiral režiser varšavskega gledališča, a v Parizu so predstavljali nedavno Tolstega „Vstajenje“, ki ga je dramatisiral Francoz Bataille. Drama je imela jako lep uspeh, dasi podaja le šestere slik iz romana in dasi ji nedostaja na zaključku dramatičnosti. V Italiji igrajo dramatizacijo Sienkiewiczovega romana „Z ognjem in mečem“.

M.

„Na dnu“. V Moskvi so uprizorili nedavno z velikim uspehom najnovejšo dramo M. Gorkega „Na dnu“. Ne-

kateri ruski listi so pisali, da ga ni v vsem ruskem slovstvu dela, ki bi bil sličen temu. „Na dnu“ razkriva bajè nov svet, neznan, zoprn in pretresujoè. Mnogi kritiki so mnenja, da je to delo Gorkega nekaj docela izvirnega in izvanrednega. List „Novoe Vremje“ pa sodi, da je drama res lepe vrednosti, a da ima tudi svoje nedostatke. Vsekakor ni docela nova in originalna. Gorki pozna življenje propalic popolnoma in ga tedaj slika verno, realistièno, celo veristièno. Živo oèrtuje „bivše ljudi“ in podaja ostro fotografijo življenja tam na dnu, kjer se je združilo vse slabo, izvrški èloveštva, prosti narod, srednji èlovek in aristokrat. Ljubosumje dveh sester radi istega moškega tata Vaska Pepla, in zloèini, ki izvirajo iz tega tekmovanja, tvorijo jedro te drame. Toda ali nista pisala iz teh krogov že Dostojevski in Tolstoj? Ali je to pri Gorkem samem kaj novega? Ali niso to „junaki“ vseh njegovih dosedanjih povesti in èrtic? In dobri starèek Luka, ki spravi konèno le z ljubeznivimi besedami vse propalice na pravo pot, ali ne spominja na Tolstega Akima v drami „Moè teme“? M.

Tri èeške dramske novitete. V narodnem divadlu igrajo izvirmo noviteto F. Svobode „Olga Rubešova“, v „Uraniji“ L. Stropežnickega dramo „Vojtjèch Žák, výteènik“ in Karla Želenskega burko „Te ta z Ruska“.

TEHNIKA.

Secesija na Dunaju in arhitektura. „Secesija“ je zmagonosno prepregla ves umetniški svet. Prinesla je mnogo življenja, osvežila in pomnožila dosedanje oblike umetniškega ustvarjanja in donesla mnogo krasnih umotvorov. Popolnoma novim slogom pa secesije ne moremo imenovati, saj uporablja motive, ki so bili v rabi že pred stoletji.

Pred štirimi leti je sklenilo mestno dunajsko starešinstvo, da se sezida na mestne stroške nov, „Cesarja Franca Jožefa I. jubilejni muzej“, kamor naj bi se spravile vse zanimivosti Dunaja, ki so se doslej shranjevale v mestni hiši, kjer pa primanjkuje prostora. Letos je mestno starešinstvo volilo „jury“ 14 razsojevalcev. Prvi nagradi sta dobila načrta Wagnerja in Schachnerja. Izmed omenjenih dveh načrtov je jury s 13 izmed 14 glasov nagradila Schachnerjev model. Proti Schachnerju pa so zagnali secesionisti, zlasti pa časopisje velikanski vrišè. Naèrt monumentalne stavbe, ki ga je odobrila juryjina majoriteta s prvim darom, se zato za sedaj ne izvrši. Prej se mora doigrati dvoboj med voditeljema dunajskih arhitektov, med Wagnerjem in Schachnerjem.

Ako se sprejme Wagnerjev naèrt, pridobi secesija novo zmago. Na Dunaju bi bil mestni muzej prva monumentalna stavba secesionistovskega sloga. Sicer imajo sedaj Dunajèani novo podzemeljsko mestno železnico z nad 50 kolodvori. Ti kolodvori so zidani z veliko razkošnostjo v secesionistovskem slogu.

Postarni dunajski umetniki, katerih nazori so dokaj antikvirani, so seveda naravnost mnenja, da spadajo babilonske, asirske, feniške, egiptovske in astartièno-molohovske zmesi v orient, a na Dunaju da jih je odpraviti. Dunajski občinski svet vendar ni protiven zmerni secesiji. Masa dunajskega prebivalstva pa ni naklonjena tej struji, saj „profanum volgus“ je vselej nasprotnik novega. Kršèanski socialisti secesiji celo oèitajo, da je — nemoralna!

Muzej bo stal na Karlovem trgu, med IV. in I. okrajem. Še pred par leti je tod drvila Dunajščica svoje kalne valove v globoko razorani strugi. Danes vozi poleg Dunajščice mestna železnica, vsa struga je prezidana in tod so sedaj krasni parki. Tu stoji prekrasna cerkev sv. Karola; stavba je imitacija cerkve sv. Petra v Rimu. Wagner in Schachner postavita veli-

kanska modela iz lesa, bakra in železa, stekla i. dr. in trg cerkvijo. Antisecesionisti pa so izdali oklic, v katerem pozivljajo Dunajèane, naj se ne izneverijo nositeljem Ferstlovih, Schmidtovih in Hausenovih tradicij, idejam mož, ki so zgradili parlament, rotovž, vseučilišèe, votivno cerkev i. dr. Vobèe je baje Schachnerjev naèrt monumentalnejši, prilaga se bolje odkazanemu prostoru ter bi vsled novega muzeja ne trpel vtisk Karlove cerkve. Wagner pa bi uporabljal pri svoji docela moderni stavbi samo železo in steklo. Fasada bi naj bila pokrita z 2 cm debelimi mramornatimi ploščami, na kateri naj bi bili bakreni ornament. Slavnostne stopnice naj bi bile iz železa. Schachner pa bi za baroèno stavbo uporabljal le marmor in bron. — Na Dunaju se vrši torej danes med arhitekti najbesnejši boj, ki se odloèi šele na spomlad. Tedaj bomo poroèali o izidu. — Nova smer v arhitekturi se pojavlja tudi na novih stavbah v Ljubljani. Zato bo imela borba na Dunaju posledice tudi za slovenske arhitekta. K—vic.

Zakaj se je porušil Markov stolp v Benetkah?

14. julija preteklega leta je razburila ves izobraženi svet vest, da se je znameniti stolp sv. Marka v Benetkah porušil. Posameznosti katastrofe so vsem našim bralcem gotovo še v dobrem spominu. Po katastrofi se je na vsakovrstne naèine razlagal vzrok nezgodi.

Najprej se je mislilo, da je fundament zakrivil nesreèno. Mislili so, da piloti, na katerih temelje vse Benetke, postajajo slabi. Zaèeli so namreè pred leti iztrebljati lagune, ker so se zapešèenile in vsled tega se je mislilo, da se je talna voda Benetk znižala. Glave pilotov bi bile radi tega znižanja talne vode prišle na zrak in zaèele trohneti. Ker pa stoje vse Benetke na pilotih, so se zaèeli bati, da izgine polagoma vse to historično mesto. To domnevanje je pa bilo neopravièeno. Dokaz temu je, da se je stolp porušil centralno sam vase. Kakor hitro bi bil temelj slab, bi se bil stolp nagnil na eno ali drugo stran ter omahnil. Od stolpa, ki je bil 98'6 m visok, je ostalo 20 m neporušenega. Najboljši dokaz, da ni temelj slab, marveè da je iskati vzroka drugod. Kratko pred katastrofo so bili potresi v Dalmaciji, in povdarjalo se je tudi, da so ti potresi provzročili porušenje stolpa. A ti potresi so bili le slabi in je težko mogoèe, da bi bili edini vzrok. Mogoèe pa je, da so nastalo nesreèno res pospešili. Danes je dognano, da je imel stolp sam v sebi kal katastrofe. V romanski dobi so imeli stavitelji navado, devati v zidove stolpov lesene tramove, ki so bili, ali vezi ali pa so bili vzdani, da razdele pritisk zgornjega zidovja enakomerno na spodnje plasti zidovja. Tako so našli pri rekonstrukcijah starih stolpov iz romanske dobe v Strašburgu, Wormsu, Wimpfenu, Fritzlaru, St. Denisu in predkratkih na Lipskem v zidovju lesene tramove, ki so pa bili sedaj že popolnoma strohneli. Obliko so imeli še prvotno, a bivši les je bila danes le mehka tvarina, ki se da z roko zmeèkati. Vsled teh vzdanih tramov se, kakor hitro ti tramovi strohne, reducira nosilni prerez zidu na dotičnem mestu za debelost vzdanega lesa. V nekaterih stolpih je bila v dotičnih prerezih polovica debelosti zidu sam les. Èe tedaj strohni ta les, mora v tem prerezu za polovico tanjši zid nositi isto težo, kakor prej. Zidovje je tedaj tu zelo napeto. Ta nedostatek, èe se ne popravi takoj, se pod uplivom mraza, toplote, mokrote in zraka le pohujša, in je konèno povod velikih defektov ali celo katastrof. Profesor Boni v Benetkah, ki je vodil odstranjanje sipe porušenega Markovega stolpa, je pa med tem delom našel nekoliko kosov strohnelega kostanjevega lesa, ki je bil vzdian v zidovje. Te kose je shranil v Palazzo ducale. Brezdvomno je tedaj, da je bil pri Markovem stolpu tudi vzdian les, ki je provzročil, ko je strohnel, da je zidovje na nekaterih mestih oslabilo. Dalmatinski potresi pa so mogoèe provzročili, da se je porušenje pospešilo. Ing. J. F.

RAZNOTEROSTI.

Cenzura. V dobi napredka smo. Radi se oziramo v preteklost z zaničevanjem, govoreči o temnih, neprobujenih časih. — Na literarnem polju je tvarjala temo predvsem zloglasna cenzura, inkvizicija duševnih proizvodov. Vsi tedanji pisatelji so jo izkusili, vsi so se, kolikor so smeli, borili proti njej; tako se je izlilo nanjo in se vsled sodobnih poročil še izliva toliko žolča, kakor na maloktero drugo državno naredbo . . . Po pravici!

Pa danes? Cenzura še obstoja in deluje vztrajno in uspešno — posebno na gledališkem polju — le s to razliko, da je prej ovirala sebi neljube pojave s „coklo“, zdaj pa to doseza — s svileno vrstico. — Je li bila torej stara cenzura boljša? Odgovora ne bom dajal, ker bi se tu šlo že samo ob sebi kvečjemu za to, katera je slabša; ali zanimiv slučaj naj tu navedem, ki nam dokaže, da je bila stara cenzura v zelo kočljivem položaju vsaj dosledna in zato subjektivno pravična.

Znana je Grillparzerjeva žaloigra „König Ottokars Glück und Ende“, v kateri je pesnik naslikal srečo in padeč Otokarja II., kjer pa je Otokar samo stafaža za proslavljanje Rudolfa I. in Nemcev sploh. To je izrekel izrečno tudi znani Henrik Laube v svojem pristavku k prvi veliki izdaji Grillparzerja, govoreč o „wohlthuende Verherrlichung Rudolfs von Habsburg“.

Pričakovali bi, da je cenzura tako delo priporočila z veseljem — ali nasprotno se je zgodilo: celi dve leti je ležal rokopis pokopan in bi bil ostal pokopan, ko bi ga ne bil spravil na dan — slučaj. Le po zunanjem pritisku je pripustila cenzura predstavo 19. svečana l. 1825; imela je velikanski vspeh. Ali vlada le ni odobravalna igre, ki je zato spet izginila s površja. Laube se je temu čudil, Nemci se čudijo, i mi se čudimo; ali mi iz drugih vzrokov, mi zaradi svojih slabih izkušenj, Nemci zaradi dobrih: v igri se namreč govori o Čehih prav zaničevalno, kaže se sploh namen, pokazati Čeha v nesimpatični luči, dočim je pri nasprotnih strankah n. pr. izdajalskih štajerskih plemenitih vse lepo in v redu.

Naj navedem le glavno mesto, ki se tiče Čehov. V prvem dejanju govori Otokar Čehom:

„Pač vem, kaj hočete, vi stari Čehi: sedeti sključeni v nesnagi stari, za slepim oknom skriti solnčni luči; vživati to, kar dal je prejšnji dan, in žeti, kar naj drugi dan zavžije; v nedeljo pir, ob svetkih ples surov, za drugo vse ste nemi, gluhi, slepi: tako bi radi vi, tako pa nočem jaz! za lase kakor primeš utopljenca prijel bom vas, kjer najbolj vas boli; nastavim Nemce vam v kožo, da ščipljejo vas, dokler bol in srd vas ne zbudita iz toposti vaše, da bijete ko izpodboden konj.“

Mari ne zasluži vlada priznanja, da ni dovoljevala takega zasmehovanja zvestega naroda? Dunajčani seveda niso razumeli njenega postopanja; razumel pa ga je Laube, dasi se mu je čudil. Zato pravi grajalno na omenjenem mestu: „To se razlaga iz menjave v sistemu, ki je nastopila po Mariji Tereziji in Jožefu II. Ta dva ustvarjajoča vladarja sta državo podpirala v soglasju z njenim nastankom in razvojem na nemško žitje in nemško omiko . . . zdaj pa so se opirali radi na posamezne raznolike narode v državi; temu sistemu pa ni bilo prikladno, da bi se slavilo

podjarmljenje Češke pod nemško moč in prosveto“. — Mi moramo še pristaviti: prikladno ni bilo slavljenje na tak način. —

Oni nagon vlade se je tedaj smatral kot nazadnjaški! In danes? Nemška čitanka za 8. razred (Kummer-Stejskal) piše v Grillparzerjevem životopisu „geärgert durch die Censurverhältnisse Oesterreichs, die einem so patriotischen Stück wie „König Ottokar“ Hindernisse in den Weg legten, wollte Grillparzer in Deutschland sich umsehen . . .“ Je li to nevednost ali hudobija? Oboje je tako vredno zaničevanja kakor spoštovanja tedanja vlada, ki je bila dovolj objektivna, da ni marala tendencioznega hvalisanja starega Habsburžana, čegar slava je res dovolj velika, da je ni treba povekševati s takimi sredstvi!

Prav pravi Scherer v svoji znani nemški slovstveni zgodovini (str. 697 sl., kjer tudi graja risanje značaja Otokarja in Rudolfa): „König Ottokar ist als Tscheche genommen und mit der Abneigung des Wieners gegen den Böhmen gezeichnet!“

In to se zdi učni knjigi „patriotično“! Tako si lahko marsikaj razlagamo . . .

L. 1825 je zažarela zora. Ali je čez 75 let vzšlo solnce? Zasmehovalni pamflet na Čeha „Ein Böhme in Amerika“ se je smel igrati celo vrsto let, — dà, tudi v Ljubljani se je uprizoril; zato pa je cenzura prepovedala Jurčičevo zgodovinsko tragedijo „Tugomer“, in ministrstvo prepovedi še do danes ni dvignilo. Halbejevo „Ljubzensko dramo“, „Mladost“ igrajo križem avstro-ogrske države, v Ljubljuni pa je doslej še prepovedana. Dovoljene so seveda razne francoske kokotterije, zato pa se o — Napoleonu na odru ne sme reči, da je bil ženin suženj! Ime avstrijskega cesarja Franca se ne sme ziniti v igri niti z največjo spoštljivostjo, zato pa so Nemcem tipi Slovakov in Čehov stalni „Hanswursti“! Kako nedosledna je moderna avstrijska cenzura, kaže dejstvo, da se Ibsenovi „Strahovi“ več let niso smeli igrati v Pragi; za majhno praško predmestno gledališče v Libnu pa je ista cenzura isto dramo istočasno dovolila! Hauptmannovi „Tkalci“ so na Dunaju prepovedani, v okolici pa dovoljeni. Takih slučajev cenzurne nedoslednosti bi mogli navesti še dolgo vrsto. Tolažiti se morejo pisatelji samo s tem, da tudi drugod ni mnogo boljše. Na Angleškem je cenzura sila reakcionarna. Pred kratkim je bila ondi prepovedana Maeterlinčkova drama „Monna Vanna“. Istočasno pa so jo igrali v Berlinu. Stroga cenzura je tudi na Ruskem, kjer se kaznujejo pisatelji in dramatik celó z izgonom. Na Danskem je za danske drame cenzor pravosodni minister, za inozemske pa naučni minister. Norveške in švedske drame pa so svobodne vsake cenzure! V Belgiji imajo najsvobodomiselnjšo cenzuro. Prepovedujejo se le drame, ki bi mogle izzvati javne izgrede. Vsaka mestna občina ima svojega cenzorja, ki odloča samovoljno, opiraje se le na splošne določbe državnega zakonika. V Italiji je vsak pokrajinski prefekt samostojen cenzor, ki more — kakor v Ljubljani — katerokoli igro „iz lokalnih ozirov“ prepovedati. Prepovedanih iger pa ni dovoljeno niti čitati v zaključeni družbi pred povabljeni. Na Portugalskem sploh ni preventivne cenzure. Toda ravnatelj se izpostavlja nevarnosti, da mu vlada reprimando in ga kaznuje. V takem slučaju razsoja kolegij štirih uradnikov, proti razsodbi katerih ni priziva. V Zjedinenih državah je cenzura svobodomiselná, vendar so v vsaki državi drugačne cenzurne določbe. Zanimivo je, da sme vsakdo zahtevati pred sodiščem, da se ta ali ona drama iz kateregakoli vzroka prepove. V Franciji vlada gledé moralnih pomislekov največja svoboda, a tudi v političnem oziru ni nobene tesnosrčnosti. Vendar ima tudi Francija cenzuro. Boj proti cenzurnim brutalnostim traja že

stoletja, a izvojuje se šele tedaj, ko bodo državne uprave rešene pritiska reakcionarnih, zakulisno delavnih teroristov, ki so sovražniki vsaki svobodi. Ekscesov v literaturi in upodabljaljoči umetnosti pa ne zagovarja nihče, ki mu je mar telesno in duševno zdravje človeštva, toda sedanja avstrijska cenzura je potrebna reforme. Cenzorji ne morejo biti le hladni pravniki, nego morajo imeti dovolj duha in srca tudi za umetnost. Nedostajati pa jim končno še posebno ne sme objektivnosti do vseh narodnosti.

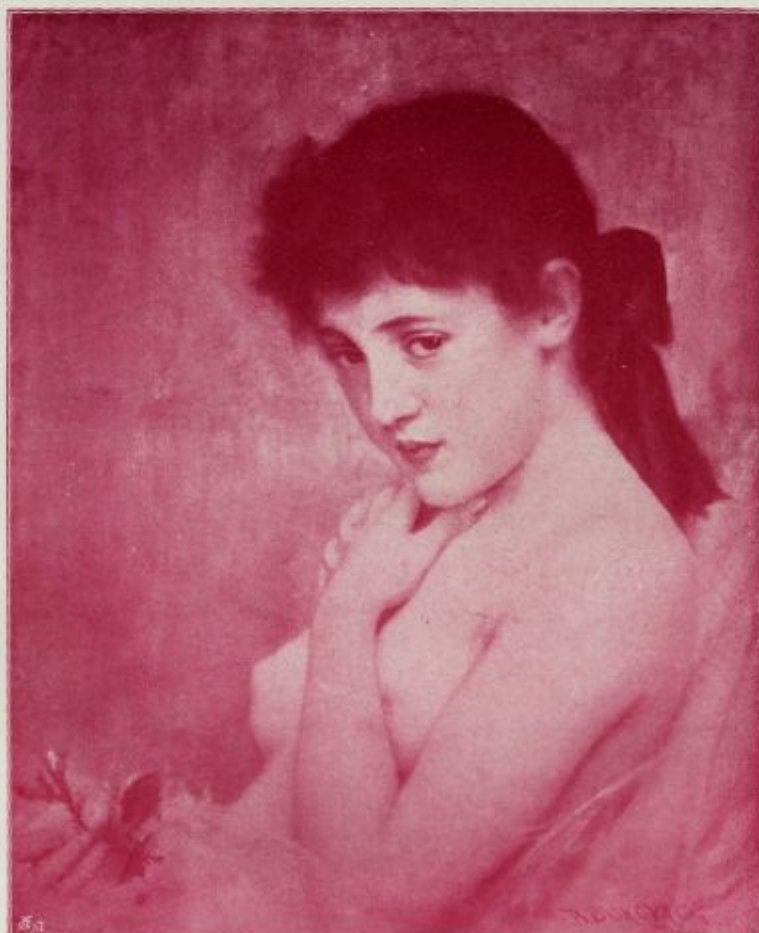
T. G.

NAŠE SLIKE.

Ferdo Vesel: **Slepe miši.** (Umetniška priloga.) Na I. slovenski umetniški razstavi je zbujal med razstavljalci največjo pozornost naš umetnik, Ferd. Vesel. „Slepe miši“ kažejo ljubezniv prizor v slovenski družini. Pri babici v starinski slovenski noši se igrajo vnuke in vnuki „slepe miši“. Mojstrska slika je bila razstavljena že v Monakovem in na Dunaju. (Original je na prodaj. Posreduje tiskarna Drag. Hribarja.) — L. Lehmann: **Jutro ob Jadranskem morju.** Ljubljanski umetnik Lehmann je znan spreten slikar, ki je svoječasno v našem mestu mnogo razstavljal. Prizore iz narave, zlasti slike z avstrijskega obmorja, je izvrševal s poetskim občutjem za luč in vodne reflekske. (Original je na prodaj.) — F. Doubek: **Prva pobožnost.** Odlični češki slikar je naslikal nežen prizor v cerkvi: dekletce poljublja noge Križanega. — H. Makart: **Leonardo da Vinci, Van Rembrandt, Triumf Arijadne.** Genijalni Solnograjčan, ki je umrl na Dunaju l. 1884, je bil najpopularnejši dunajski slikar in njegove krasne slike v dvornem umetniškem muzeju se še danes občudujejo. Nje-

gova bujna domišljivost, bohotnost barv ter prelestnost moških in ženskih idealnih teles očarja vsakogar. Mojster Tilgner mu je izklesal spominski kip za dunajski mestni park. Tudi Makart je ovekovečil najslavnejše svetovne slikarje ter je njih umetniški značaj izrazil s karakterističnimi figurami, ki so ob njih portretih. Danes prinašamo portret nesmrtnega italijanskega mojstra Leonardo da Vincija, čegar slavna „Zadnja večerja“ je v Milanu, in Holandca Van Rembrandta. „Triumf Arijadne“ je gigantska slika mitološkega sujeta. Kraljična Arijadna, hči krečanskega kralja Minosa, je rešila Tezeja s svojim klopčičem iz labirinta ter mu pomagala ubiti Minotavra. Postala je kasneje ljubimka Dioniza ter se poročila z njim na otoku Naksu. Naša slika kaže triumfalno vožnjo poročene Arijadne in Dioniza, ki ju spremljajo gozdni in vodni bogovi in boginje. — Beneš Knüpfer: **Ob zatonu solnca.** Med najslavnejšimi modernimi češkimi slikarji je Beneš Knüpfer. Njegova poetična slika kaže dva meniha, ozirajoča se za solncem, ki tone v morje. — R. Valdec: **Magdalena spokornica.** Poleg Frangeša je sedaj najodličnejši hrvatski kipar R. Valdec, rojen l. 1872 v Krapini. Študiral je na Dunaju in v Monakovem ter razstavil svoja prelepa dela v Kodanju, Pešti, na Dunaju in v Zagrebu. — Portreta: **Vatroslav Holz** in **Anton Danilo.** — **Dolef** (uloga A. Danila). — **Vlaho Bukovac: Nedolžnost.** Najslavnejši in najgenialnejši moderni hrvatski slikar je mojster Vlaho Bukovac. Njegovi umotvori imajo svetoven renomé in njegovo ime je znano po vsej Evropi. Kot portretist ima med umetniki malo tekmecev. Njegove slike se odlikujejo z mojstrsko risbo in krasnim koloritom. Slika „Nedolžnost“ kaže prelestno dekliško cvetko angelsko čistega pogleda in deviškega telesa.

VLAHO
BUKOVAC:
NEDOLŽNOST.

Veliki požar!

zamore se lahko in naglo pogasiti samo s

Smekalovimi brizgalnicami

nove sestave, koje od desne in leve strani vodo vlečejo in mečejo. V vsakem položaju delujoče, kretanje brizgalnice nepotrebno!

R. A. Smekal, Zagreb

skladišče vseh gasilnih predmetov, brizgalnic, cevi, pasov, sekiric, sesalk in gospodarskih strojev.

Josipina Schumi

tovarna
gladčic in kanditov
v Ljubljani.

Priporočam p. n. čast.
gosp. trgovcem in
sl. občinstvu svojo
največjo, najcenejo
zbirko sladličarskih izdelkov.

Vsakovrstne času primerne predmete, kakor:

fine bombone, čokolado, pecivo itd.

Vse v izborni kakovosti ter po kolikor mogoče nizki ceni.

Privatna naročila izvršujem točno ter le proti poštnem povzetju.

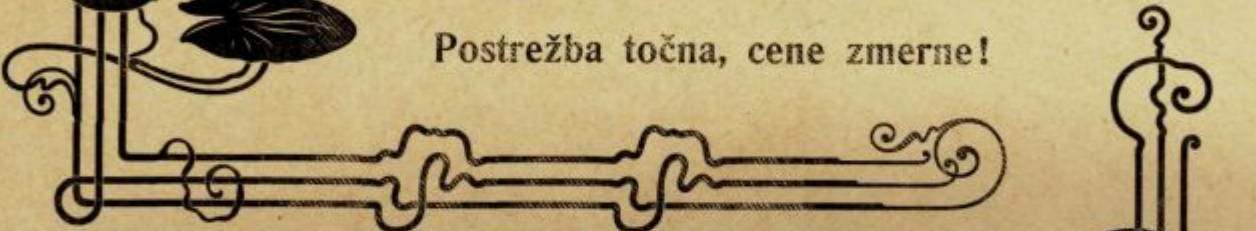
Tiskarna knjig in umetnin
DRAGOTIN HRIBAR

v Ljubljani

Knjigoveznica.

priporoča se slavnim
uradom, odborom in zasto-
pom, gospodom založnikom, trgovcem in slavnemu občinstvu sploh
za izvršitev vsakoršnih, bodisi enostavnih, kakor tudi najfinejših
moderno opremljenih tiskovin.

Postrežba točna, cene zmerne!

I. kranjska tvornica pletenin in tkanin
DRAGOTIN HRIBAR
v Ljubljani

priporoča cenjenim gg. trgovcem in kramarjem v mestu in na deželi svoje
izdelke, kakor: **nogavice, rokavice, gorenjske jopiče, gamašne, otročja
oblačilca, telovnike za gospode in lovske telovnike itd., itd.**

Blago najboljše kakovosti, cene nizke, postrežba točna.

Slavnemu občinstvu v Ljubljani pa najuljudneje priporo-
čam v nakupovanje omenjenih predmetov svojo
tovarniško zalogo v Šelenburgovih ulicah št. 13.

Kdor kupi enkrat ostane gotovo zvest
naročnik mojih izdelkov.

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrť leta 3 K.
Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana na 10 K letno.
Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna
petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Odgovorni urednik Anton Gregorec v Ljubljani.